Helenga Urana Toto Ngana Nenge MAK

Ioanes Nenge Henunun Na Helenga
(Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Ioa 1:19-28)

1 Helenga urana toto ngana nge Iesus Kristus
nenge NeHalang tuna.
2 ✡Helenga urana toto ngana nem talun ke po-
manga hetatalonga Isaias has sue nga halang nike
lo.
"O longo, lape e kulosia lek hekulkulonga ke i
muka nge iong.
kela hepengia lem kue.
3 ✡Hekulkulonga nem lape haliu nga kileng nenge
ich sana lomona ke pomai,
'A hepeng mule imo ke a urana iange Non Soke
lape at.
Pe a hepengia kue nenge i atia.' "
4 ✡Ol pe Ioanes lohot nga ich sana lomona nem,
henune hulua pe haliu ia na helenga pe hele ke
teke, "A hul rumemo ia poinga poreke ngana pe
a at ke e henune imo, laka NeHalang saua lemo
poinga poreke ngana mur ke te lasus toto."
5 Iok laol, iri halang toto nga tuele kina nenge
Iuta pe nga kileng nenge Ierusalem te lohot ke te
longe Ioanes na helenga. Pe te hele hote ria poinga
poreke ngana mur pe Ioanes henune iri nga ech
Iortan.

✡ **1:2:** Mal 3:1 ✡ **1:3:** Isa 40:3 ✡ **1:4:** Ume 13:24; 19:4

6 ✡Ana non heronia hengeron nenge te taua nga
kamel pulpunna pe kale hite ana tal nga luana pe
ana ngaunga sis pe nina laka misou eina.
7 ✡Ke Ioanes haliu hot lange hehei pe hana ke
teke, “Non e koi nanasia iau ke atat pe i palaun-
gana toto nge iau. Iau e urana ero pe e purpur ero
nga e tuatuch sio nge epoi hote nena ae ulina nga
apena.
8 E henune imo nga ech mana pe i lape henune
imo nga Opepengpeng.”
9 Mala pol mana pe Iesus at nge Nasaret nga
tuele kina e nge Kalelea pe Ioanes henune i nga
ech nge Iortan.
10 Henune Iesus ke het pe Iesus lohot nga ech pe
nau sapele tapaira nge alchach pe Opepengpeng
sio at nge i ke pomanga ngie chaulum nge lehe sio.
11 ✡Pe helenga e sio at nga tapa ke teke, “Tuk toto
laka iong nenge mutek tau tote. Pe e iech toto nge
iong.”
12 Iok, Opepengpeng kulosia i kela nga kileng
nenge ich sana lomona mana.
13 ✡Tu nga ana kileng ke teio elle pe hakekena
(etue iri ana non kina nai) pe la Non Poreke ngana
totoi ke helosio ia i. Pe ure mur nenge iri hinolo
tetu pule. Mala pol pe NeHalang nena angkelo
mur teat ke te halaua i.

Iesus Iua Na Hana Mur
(Mat 4:12-22; Luk 4:14-15; 5:1-11)

14 ✡Te laua Ioanes ke mala pol lo pe Iesus lange
Kalelea ke hele hote NeHalang nena helenga.

✡ **1:6:** 2Ki 1:8; Mat 11:8 ✡ **1:7:** Ume 13:25 ✡ **1:11:** Psa 2:7; Isa 42:1; Mat 12:18; Mak 9:7 ✡ **1:13:** Psa 91:11-13 ✡ **1:14:** Mak 6:17

15 ✡Ke Ioanes hele, “Etue toto ngana at lo. Pe
etue rochroi mana nge NeHalang lape at ke lohot
nge imo! A hulia lemo poinga mur pe letemo
manmanna nga nena helenga urana toto ngana!”

16 Iesus ii nga ech hetaliliu ngana nge Kalelea
ilina, pe naue hana nai nge te olole ruo nga hoat.
Iri nai aria ume nike, elle ene Simon pe elle ene
Antrias pe iri nai titiria hel.
17 Iesus hele lange iri, “Ai luluch nge iau ke e
hetore imo ke a mene hehei pe hana ke pomanga
ruo nenge aole nga hoat.” 18 Te longe Iesus na
helenga pe ueiuei mana te hile sue reria ume nga
hoat pe te nanasia i.

19 Iesus i la pol pe esia Sepeti tutuna mur Iakop
pe Ioanes. Iri nai te tutua hoat chach ngana nga
himot tuna letena.
20 Iesus esia iri nai pe iua iri. Iua iri pe te ua
hatalia temeria pe reria hana mur pe te nanasia
Iesus.

Iesus Keresia Uneinei Ke Uahot Nge None (Luk 4:31-37)

21 Iesus pe na hana mur te lohot nga kileng
nenge Kapernam. Pe tela nga hetoronga ana pela
nga etue nenge te hatalaulau ia. Pe Iesus hetoro
sapele hehei pe hana nga NeHalang nena helenga.
22 ✡Hehei pe hana te longe pe te ruraia Iesus
na helenga nge mallaha toto nge iri. I mallaha
toto nge hana papalau ngana nemur nenge te
hetottoro nga NeHalang nena hotonga.

✡ **1:15:** Mat 3:2 ✡ **1:22:** Mat 7:28-29

23 Ol pe none nge uneinei tu nge i, tu nga het-
oronga ana pele nem pe alngana haka lange Iesus
ke teke,
24 ✡"Iesus nge Nasaret, Imem uneinei mur mo
eteia iong lo la! Iong NeHalang nena hekulku-
longa nge pengpeng. O teke oat ke o potaria
imem? O teke oat ke o heporeke imem?"
25 Iesus keresia uneinei, "O reng, pe o lohot nge
non nem."
26 ✡Uneinei rure non nem ke palaungana, pe
alngana haka ke soke pe uahot nge ana non.
27 Hehei pe hana te rura toto pe te ontei hel
mule nge iri, "Ee! Utar nei mai? Hetoronga heueu
ngana kai? Non nge nena helenga milang ke hele
lange uneinei mur ke te ua pe te longo taua i."
28 ✡Ol pe Iesus pingana song ke ueiuei mana nga
kileng lochloch ngana nga ich nge Kalelea.

Iesus Hemas Ia Hana Halang (Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)

29 Te lohaka nga hetoronga ana pele nem pe tei
pengpeng langa Simon pe tina Antrias ria pele pe
Ieims pe Ioanes te koko luluch nge iri.
30 Simon uene nenge hei singina haleles ke ma
nga hete pe Iesus lohot pe te heleia lange i.
31 Iesus lange ana hei, rahite penna pe halaua
i ke are aka. Singina milang ngana makuk sio pe
hengaua iri.
32 Miliko sio, pe hana te takisia iri nenge singiria
haleles pe hel nenge uneinei mene iri ke tela nge
Iesus.

✡ **1:24:** Mak 5:7 ✡ **1:26:** Mak 9:26 ✡ **1:28:** Mat 4:24

33 Iri halang nga kileng nenge Kapernam te
heuirau nga pele matana.
34 ✡Iesus hemas ia iri halang nenge aria haleles
altototo pe poia iri nenge uneinei mene iri ke te
urana mule. Iesus poi ele uneinei mur ke te hele
ero ol iange te eteia nge i NeHalang.

Iesus Hetoro Nge Kalelea
(Luk 4:42-44)

35 ✡Nga uach uruna toto Iesus lohaka ke ua
hatalia pele nem. Pe langa kileng e nge ngana ero,
ke hele luluch nge Temene.
36 Ol pe Simon iri ul pekngana mur tela ke te
tango rere i.
37 Te hot taua i pe te hele lange i ke te teke, “Hana
lochloch ngaria kou te tango rerere iong.”
38 Pe Iesus hele, “Ita lape tai hot langa kileng
hel pule nge rochroi. Iau e teke e hele toto lange
iri pule iange Temek kulosia iau ke e heleia nena
helenga lange hana lochloch.”
39 ✡Ke ngana iam nenge, Iesus i langa kileng
lochloch nge Kalelea, ke helele nga hetoronga ana
pele mur leteria pe helope hotote uneinei mur.

Iesus Hemas Ia None nge Singina Poreke
(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)

40 Non e nge singina poreke at nge Iesus, tualou
palana pe hele lange Iesus ke halaua i pe hele ke
teke, “Teke lemem, o poia singik ke urana mule.”
41 Iesus letena ia i ke ra haka nge i pe hele, “Nga
lemek ngak o urana mule!”

✡ **1:34:** Mak 3:10-12 ✡ **1:35:** Mat 14:23; Mak 6:46 ✡ **1:39:** Mat 4:23; 9:35

42 Ueiuei mana pe haleles poreke ngana het
sapele nge i pe singina urana mule.
43 Iesus kulosia i pe toto hita lange i,
44 ✡ “O longo ke nek! Ola pe o hele hote lange
mele e ero. Ola pengpeng nge tunginga ana non
pe o hele lange i ke nau urume singim. Singim
urana nga NeHalang matana lo pe o tunge lem
tunginga ke manga Moses hele ngana, ke mallaha
lange hana lochloch ke te eteia singim nge urana
mule lo.”
45 Ol pe non nem talkome helenga ero. Hele hote
lange hana lochloch ngana. Ana non hele hot rara
sakililia ke poia Iesus ke tu luluch nge hulua pe
langa kileng palaungana ero ol. Ol pe tu mana nga
kileng nge ngana ero pe hana nga kileng lochloch
ngana te mana taua i.

2

1 Etue hel nga hoena Iesus la mule nge Kaper-
nam ke tu nga pele e pe pingana song.
2 Hulua teat lochloch pe muria ero nge teu pe
nga pele matana pule. Iesus hetottore helenga
lange iri,
3 pe hana henel nge te purpur ke te teke te
takisia none nge apena mete at nge i.
4 Pe te raker nge te takisia non neu lange Iesus
iange hulua halang sakilil. Ol pe te haka langa
pele ona nga Iesus alangana haka pengpeng pe
te alchachia pele pulpunna pe te hesue ana non
luluch nga na hete lange i. 5 Iesus eteia leteria
manmanna ngana pe hele lange non nenge apena

✡ **1:44:** Lev 14:1-32

mete ke teke, “Atong neingak, e saua lem poinga
poreke ngana mur ke te lasus toto ol.”
6 Hana papalau ngana mur nenge te hetottoro,
teare pe leteria tuanin nge iri siporia.
7 “Pomere nenge i hele ke pomai? I hele poreke
NeHalang iam. NeHalang i toro mana nge saua
poinga poreke ngana mur ke te lasus toto.”
8 Ueiuei mana Iesus eteia leteria tuanin ngana
pe hele lange iri, “Pomere nenge letemo tuanin ke
pomai?
9 Semel nge ta hele lange non nenge apena mete
ke mai, ‘E saua lem poinga poreke ngana ke te
lasus toto.’ Pe semel ero nge ta hele, ‘O lohaka,
olou heke lem tako pe oi.’
10 Lape epoi hote ke mallaha lange imo ke a eteia
Non Tuna na kerkerenga nga ich nge saua poinga
poreke ngana mur ke te lasus toto.” Hele sapele
lange non nenge apena mete,
11 “E hele lange iong, o lohaka, olou heke lem
tako pe ola nga lem pele.”
12 Iri lochloch te nechnei kurkura pe ana non
lohaka, pe lou heke na tako pe i hot. Pe hehei pe
hana te esia pe te rura mana kela te heto heke
NeHalang pe te hele, “Nge nike ta neue ure nge
lohot ke pomai ero i!”

Iesus Iua Liuai
(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)

13 Iesus la mule nga ech hetaliliu ngana nge
Kalelea. Hulua teat nge i pe talun ke tunge henge-
toro.
14 Iesus i atat pe esia Alpeus tuna Liuai. Liuai
i non nenge lololoch umtutuna. Ana non are teu
nga nena ume ana pele sune pe Iesus hele lange

i, “O nanasia iau.” pe Liuai lohaka ke nanasia i
sapele.
15 Nga hoena Iesus la ke ngau nga Liuai na
pele. Hana nenge te lololoch umtutuna iri ul hana
porekreke ngana mur te nanasia Iesus. Pe iri
halang nge teare luluch nge i pe nena hana mur
ke te ngau.
16 ✡Hana Paresio hel nge te hetottoro tenaue
Iesus nge ngau luluch nge hana porekreke ngana
mur, pe hana nge te menmene umtutuna pe tela
ke te onteia Iesus nena hana mur, “Pomere nenge
Iesus ngau luluch nge hana nenge pomai?”
17 Iesus longe iri pe tuacholia reria helenga,
“Hana nenge te urana lemeria ero masmasinga pe
iri nenge singiria haleles mana. Eat ke e iua hana
urana ngana mur ero. Eat ke e iua hana porekreke
ngana mur.”

Onteinga Nga Heonga
(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)

18 Nga etue e Ioanes nena hana mur pe Paresio
mur teheo nga ngaunga. Hana hel teat nge Iesus
pe te onteia i, “Pomere nenge Ioanes nena hana
mur pe Paresio mur teheo nga ngaunga pe lem
hana mur ero?”
19 Iesus tuacholia lange iri ke teke, “Iri nenge
tela nga ngesinga lape teheo nga ngaunga pule
ma? Nenge teke ngesinga ana non tu luluch nge
iri kura lape te poia poinga nem ero.
20 Ngesinga ana non la ol, laka teheo ol.
21 “Mele pele sime malenga sachana nge heueu
ngana ke tal ele nga nike ngana polona ero. Iange

✡ **2:16:** Mat 11:19

lape heueu ngana nem luluchou pe chach hot nga
nike ngana pe poia chach ngana ke palaungana
toto ol.
22 Mele pele ling teua uain heueu ngana nga
kina nenge nike ngana ero. Iange lape kina soso-
los pe chach pe lape iri nai te poreke. Urana ngana
te ling teua uain heueu ngana nga kina nge heueu
ngana pule."

Onteinga Nga Sapat Ana Etue (Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)

23 Nga Sapat ana etue Iesus pe nena hana mur
teteu langa ume e. Tei la pe na hana mur te sohe
uit nganangana ke te ngaua.
24 ✡Pomalam Paresio mur te hele lange Iesus,
"O longo, lem hana mur tepoi ke mere nei mai?
Pomere nge te nanasia lemem hotonga mur nga
Sapat ana etue ero?"
25 ✡Iesus tuacholia reria onteinga ke teke, "Ia!?
O sisia poponing nga non soke Teuit poi ngana nge
nike ero? I pe na hana mur te mete aria
26 ✡pe la ke i teu nga NeHalang nena pele pe
mene tunginga ke te ngaua. Te poia nga etue
nenge Apiatar i tunginga ana non nenge palaun-
gana. Ngaunga nem tunginga ana hana mur aria
mana pe non soke Teuit ngaua pe hengau nena
hana mur ia."
27 ✡Ol pe Iesus hele lange iri, "NeHalang talue
Sapat ana etue ke halaua hana mur nenge te nana-
sia i. NeHalang ume hote hana mur ke Sapat ana
etue ana ia ero.

✡ **2:24:** Deu 23:25 ✡ **2:25:** 1Sa 21:1-6 ✡ **2:26:** Lev 24:5-9
✡ **2:27:** Deu 5:14

28 Pomalam, Iau Non Tuna pe iau palaungana
toto nga Sapat ana etue.”

3

1 Iok Iesus la mule nga hetoronga ana pele, pe
nga pele nem none nge penna mete tu pule.
2 Pe Paresio mur te tango rere Iesus nena poinga
huna ke te hele poreke i ia. Paresio mur te nechnei
it tote Iesus nge hemasia non nem penna nga
Sapat ana etue.
3 Iesus hele lange non nem, “O iat la koi nga
mataria.”
4 ✡Iok pe Iesus onteia hana mur, “Hotonga tei
nge urana nge ta nanasia nga Sapat ana etue? Ta
halaua mele ke tu ke maulul ma singira sisia i pe
ta hune i?” Pe iri lochloch te reng mana.
5 Ol pe Iesus letena inin taua iri. Nau rara nge iri
pe letena sisipu iange iri singiria sisis pe te hemas
erochro. Pe Iesus hele lange non nem, “O hepeng
hote perim.” Iok, non nem hepeng hote penna pe
urana sapele.
6 ✡La ol Paresio mur te lohot nga hetoronga ana
pele pe iri ul ne Herot nena hana mur te heuirau
ke tetal reria helenga ke te teke te hune Iesus.

Hulua Te Nanasia Iesus

7 ✡Iesus pe na hana mur tei hot nga ech hetaliliu
ngana nenge Kalelea. Pe hulua halang nga kileng
rochroi ngana mur Kalelea te nanasia i.
8 Pe halang nge Iutea, pe Ierusalem pule pe nga
ele nga chaia haka ngana nge Iortan pe nge Tir pe

✡ **3:4:** Luk 14:3 ✡ **3:6:** Mat 22:15-16 ✡ **3:7:** LUK 9:54

Siton. Hana lochloch nga kileng nem mur te longe
Iesus nge popoia ure mur pe teat nge I.
9 Iesus hele lange na hana mur ke te mene
sulang ke ma ke kulkul ala, iange hulua halang te
hemurung hite i.
10 ✡I hemasia hana halang lo pe haleles mur
halang te ech teua iri ke te teke tera nge Iesus.
11 ✡Iri hana nenge uneinei poia iri te esia Iesus
pe te tualou sio nga matana pe te hele haka lange
i, "Iong NeHalang Tuna!"
12 ✡Iesus keresia uneinei ke te hele hote i ero nge
i NeHalang.

Iesus Hesilei Hote Nena Hana Mur Nge Iri Analoch Pe Nai
(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

13 Iok Iesus i haka langa chouchou ngana pe iua
hana mur nenge lemene taua iri. Pe teat sapele
nge i.
14 Pe Iesus hesilei hote nena hana iri analoch pe
nai. Pe hetue eria ke Hekulkulonga mur. Iesus
hele lange iri. "Iau e hesilei hote imo ke ai luluch
nge iau. Pe lape e kulosia imo ke a haliu hote lek
helenga.
15 Pe imo lape a mene lemo kerkerenga nenge a
hele pe a helope hote uneinei mur."
16-19 ✡Hana iri analoch pe nai nenge Iesus hesilei
hote iri koi:
Simon, (pe Iesus haua ke ene Petrus),
Ieims pe tina Ioanes (nenge Sepeti tutuna mur
pe Iesus haua eria ke Poanerkes. Luna

✡ **3:10:** Mat 14:36 ✡ **3:11:** Luk 4:41 ✡ **3:12:** Mak 1:34
✡ **3:16-19:** Luk 9:54; Ioa 1:42

laka, “kileng kurung ngana” iange leteria inin ngana manga kileng kurung ngana)
Antreas
Pilip
Partolomius
Mateus
Tomas
Ieims (nenge Alpeus tuna)
Tateus
Simon (non nenge teke Israel mur iri siporia tenau ele iri)
Iutas Iskariot, (non nge tunge Iesus langa hana porekreke ngana peria).

Iesus Pe Pelsipul
(Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

20 Iesus iri ul nena hana mur tela mule nga pele
pe hulua nge halang toto teat nge i. Ol pe i pe nena
hana mur te ngau ero ol.
21 Iesus alona mur te longe pe tela ke te mene i
iange hehei pe hana te teke ana hauaua.
22 ✡Hotonga ana hetoronga hel nge teat nge
Ierusalem, te teke Pelsipul tu nge i. Te teke uneinei
mur aria soke tunge nena kerkerenga lange i ke
helope hote uneinei mur.
23 Ke pomalam Iesus iua iri pe hele lange iri nga
helenga opene hel ke teke, “Lape Satan lope hot
mule Satan nge hehei pe hana ke pomere?
24 Nenge teke none las hule tuele kina e ke
kinkino pe tepal hel mule nge iri, lape tuele kina
nem tu ke elle ero ol.
25 Nenge teke mel hel tepal hel luluch mule nge
aloria mur lape tetu ke elle ero ol.

✡ **3:22:** Mat 9:34; 10:25

26 Pe nenge teke Satan nena kileng nenge nauele
telas hulu hel ke kinkino lape tu ke mala ero, het
sio sapele.
27 "Mele pele teu pulut mana nga non kerkereng
ngana e nena pele ero. Teke poi ke pomam, kale
hite non nem mukam, laka teu ke kemeia non nem
nena ure mur ol.
28 "E hele ke manmanna lange imo, poinga
poreke ngana mur lochloch nenge ta popoia pe ta
heleleia, NeHalang lape letena ia pe saua ke lasus.
29 Pe poinga poreke ngana nenge ta hele poreke
Opepengpeng, NeHalang lape letena poreke ia ero
iange poinga poreke nem lohot nga letera toto pe
lape tu ke koko."
30 Iesus heleia helenga nei iange mele hel te hele
ke teke, "Uneinei tu nge i."

Iesus Tana Pe Titina Mur
(Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)

31 ✡Iesus tana pe titina mur te puris pe temes nge
hot nga pele pe te hekulo teua reria helenga lange
i ke lohot at.
32 Hulua nenge teare liliu ele Iesus te hele lange i
ke te teke, "Ola ke o nau tam pe titim mur pe lilium
mur ngaria kou nge hot, te teke te esia iong."
33 Pe Iesus tuacholia, "Itei hel nenge etak pe titik
mur ia iri?"
34 Iesus nachneia hehei pe hana nenge teare
liliu ele i pe hele, "A nau at, etak pe titik mur pe
liliuk mur laka
35 mele hel nenge te longo taua NeHalang ke te
poia ume nenge lemene taua."

✡ **3:31:** Mak 6:3; Ioa 2:12; Ume 1:14

4

Helenga Opene Nga Kon
(Mat 13:1-9; Luk 8:4-8)

1 ✡Iesus talun ke hetoro mule nga ech hetaliliu
ngana nenge Kalelea ilina hele. Pe hulua nge
halang toto teare liliu ele i. Ol pe are nga sulang
ke ote hot ke mana nga ech sana. Pe hulua temes
nga ech ilina.
2 ✡Iesus hele lange iri nga helenga opene ke
hetore iri nga ure halang pe hele,
3 "A longo at! Etue e none la ke tua ngaunga
alona.
4 Tue iri nga ume pe hel te losio nga kue pe ngie
mur teat ke te tuais haka taua.
5 Hel te losio nga ich nenge ana um halang. Etue
sase ero mana pe mataria hot mule iange ich une
sune mana.
6 La ol pe chaia haka pe sine ngaunga alona
nemur ke te mete iange ularia sio langa ich letena
nge sio ero.
7 Ngaunga alona hel te losio teu nga kiki letena
pe kiki haka pe takue aria ngaunga ke hei ero.
8 Pe ngaunga alona tutuna nemur nenge non
neu tue iri nga ich nge urana, pe mataria hot pe
te haka ke nek pe ngana ngaria. Hel ngana ngaria
iri ana non kina elle pe analoch (30), hel ana non
kina mol (60) pe hel ana non kina iri lime (100)."
9 Ke het pe Iesus hele, "A pal talngamo pe a longo
ke neknek!"
10 Iesus tu ke i toro mana pe na hana mur pe iri
nenge te longe i teat ke te onteia i ke hemallaha
hote helenga opene nemur.

✡ **4:1:** Mak 3:7-9; Luk 5:1-3 ✡ **4:2:** Mat 13:34; Mak 4:33-34

11 Pe hele lange iri, “Imo a mene helenga
talkomkome ngana nga NeHalang nena
naualanga pe nekinga ke mallaha. Pe iri hel, e
nana lange iri nga helenga opene mana.
12 ✡Ke ngana laka nenge,
“ ‘Tenau pe tenau pe leteria lilil,
te longo pe te longo pe te eteia luna ero;
pomalam te hulia leteria ero,
pe NeHalang letena ia iri nga reria
poinga poreke ngana mur ero.’ ”

Iesus Hemallaha Hote Helenga Opene Nga Ngaunga Alona
(Mat 13:18-23; Luk 8:11-15)

13 Ol pe Iesus hele lange iri, “A eteia helenga
opene nei ero kura kai? Pe lape a eteia helenga
opene lochloch luna ke mere?
14 Non nge tutua ngaunga alona poi ke malaka
nge non nenge hele hotote NeHalang nena he-
lenga.
15 Pe ngaunga alona nenge te losio nga kue,
pomalaka nge hehei pe hana nenge te longe Ne-
Halang nena helenga pe nga etue nem mana non
poreke ngana at pe uaia totoia helenga nenge
NeHalang tue nga leteria.
16 Pe hehei pe hana hel te poi ke pomalaka nga
ngaunga alona nenge te losio nga ich nenge ana
um halang. Te longe helenga nem pe te mene ke
ueiuei mana pe te iech ia.
17 Pe ularia ero. Tetu ke etue choro mana pe nga
etue nenge ure meena ngana lohot pe mele hel te
teke te hekou sue NeHalang na helenga, hehei pe

✡ **4:12:** Isa 6:9-10; Ume 28:26-27

hana nemur leteria manmanna ngana het sio ke
ueiuei mana.
18 Iri hel te poi ke pomalaka nga ngaunga alona
nenge te losio teu nga kiki letena. Te longe helenga
19 ✡pe leteria tuhit mene ure nemur nga ich pe
muteria tau tote umtutuna pe ure eltit ngana mur.
La ol pe leteria lilil ele NeHalang na helenga pe te
ume hote ute e nge urana nga tetu ngaria ero.
20 Pe hehei pe hana hel te poi ke pomalaka nga
ngaunga alona nenge tetue nga ich nge urana. Te
longe helenga nem pe muteria taua ke hel ngana
ngaria halang pe hel halang pol pe hel halang
toto."

Helenga Opene Nga Lemenga (Luk 8:16-18)

21 ✡Pe Iesus onteia iri, "Pomere, mele tonge
lemenga pe tal teua nga chasang ma nga hete ene
ke talkome? Lape ero! Lemenga nem lape te neue
ero. Lemenga nem tetal heke nga lut ke tualeme
nga kileng lochloch pe tenau ke mallaha ia.
22 ✡Ke pomalam helenga lochloch nenge
talkome heueu nei lape NeHalang hemallaha
hote.
23 Apal talngamo pe a longo ke neknek!
24 ✡"Pe letemo tuanin ke nek toto nga ure nenge
a longe iange NeHalang lape poia imo ke a etei
ke purpur, urume ure nenge letemo tuanin ia. Pe
NeHalang lape poia imo ke a etei tote.
25 ✡Mele nenge nena unne ma lo, lape NeHalang
tung ke nena halang toto. Pe mele nenge nena ero,

✡ **4:19:** Mat 19:23-24 ✡ **4:21:** Mat 5:15; Luk 11:33 ✡ **4:22:** Mat 10:26; Luk 12:2 ✡ **4:24:** Mat 7:2 ✡ **4:25:** Mat 13:12; 25:29; Luk 19:26

lape NeHalang mene toto mule unne sune nenge
tutu nge i.”

Helenga Opene Nga Kon Aka Ngana

26 Iesus hele, “NeHalang nena naualanga pe
nekinga pomalaka nga non nenge tutua kon nga
ana ume.
27 Pe kon tutuna nemur mataria hot pe te haka
nga etue nenge non nem mamamani nga miliko
ma mesmese nga uach. Pe i eteia ure nemur te
haka ngaria ero.
28 Ich isipona poia kon nemur ke te haka pe
nganangaria. Nga tele ngana iria lohot, ke het pe
te rora ke het pe nganangaria lohot sapele.
29 ✡Pe nga etue nenge kon mera, ume tokoninga
at ke sohe iri.”
30 Iesus ontei, “Lape e hele urume NeHalang
nena naualanga pe nekinga ke pomere? Helenga
opene tei nenge lape e heleia ke e hemallaha hote?
31 NeHalang nena naualanga pe nekinga, poma-
laka nga ae paele tutuna. Tutuna kinkino mana
nga ae halang tuturia
32 pe haka ke soke toto ke i ae palaungana nge
perperna halang pe ngie mur te umeia reria kiniu
pe tema ia.”
33 Iesus hetore nena helenga lange hehei pe
hana nga helenga opene hel ke pomai ke teke poia
iri ke te etei tote.
34 Iesus hetottore hehei pe hana nga helenga
opene mana, pe nga etue nenge i toro tu luluch nge
nena hana mur, hemallaha hote luna lange iri.

✡ **4:29:** Jol 3:13; Hem 14:15

35 Nga ulei nga etue neu, Iesus hele lange na
hana mur, “Ta lotele langa ech hetaliliu ngana
ilina hele.”
36 Pe te hile sue hulua, pe te haka nga sulang
nenge Iesus are haka ia lo. Pe te ote tele luluch nge
i. Pe aka hel pule te ote tele luluch pule.
37 Ol pe tuttula palaungana heingana haka
sapele pe ruach talun ke poi teu sapele nga sulang
letena ke liu muta ke teke puluchluch lo.
38 Pe Iesus iam tal heke palpalna nga ulunga ke
mamani nga sulang hoena. Na hekulkulonga mur
te hengo heke i pe te hele, “Non soke, letemia ita
nge lape ta puluch ero kai?”
39 Iesus mes haka pe hele langa tuttula,
“Heingam ero!” Pe hele langa ruach, “O mana
ke nek!” Tuttula nem mete sio pe ruach ma ke
mello.
40 Iesus onteia nena hana mur, “Pomere nenge a
matau? Letemo manmanna nge iau ero kura kai?”
41 Pe te rura toto pe te hele tele hel nge iri, “Non
tei nei mai, nenge tuttula pe ruach te longo taua
i?”

5

Iesus Lope Hote Uneinei Mur Nge None (Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)

1 Iesus pe na hana mur te lohot nga ech hetaliliu
ngana ilina nge Kalelea nga tuele tana nge Kerasa.
2 Iesus iuch sio nga sulang pe saol sapele none
nge uneinei tu nge i.
3 Ana non nem tutu nga rika mur nenge te tattal
hana koluria ia. Pe mele pele kikina halang ero

nge kale hite i ol. Chaunga nenge kerkereng toto
malam pe ero la.
4 Kokoes, te kale apena pe penna nga rur nenge
kerkereng toto. Pe kokoes mana takhoa nga
penna pe nga apena tutkolkole. Mele pele nakuna
ero toto nge laua i iange kikina toto.
5 Kokoes nga sinanga pe miliko i rara nga rika
hanna pe hengene, pe uu pe ririria singina nga
um.
6 I tu ke kangkanga pol pe esia Iesus pe song
sapele lange i ke tualou sio nga matana pe kanna
tuakolo tala lange i.
7 ✡Pe alngana haka ke soke toto ke teke, “Iesus,
NeHalang nenga lut toto tuna iong! Oat ke o potar
nge iau?” Pe hemaluche Iesus nga NeHalang ene
ke teke, “Iesus o heporeke iau ero!”
8 Non neu hele ke pomai iange Iesus hele lange i
ke teke, “Uneinei o lohot nge non nem.”
9 Ol pe Iesus onteia i, “Em mere?”
Pe non neu hele, “Ek laka ‘Hulua’ iange imem
halang.”
10 Pe helaulau lange Iesus ke lope hote uneinei
mur nga kileng nem ero.
11 Kie halang te tutua nga hengene ilina
12 pe uneinei mur te helaulau lange Iesus ke te
teke, “O kulosia imem kela mo teu heke kie mur.”
13 Ke Iesus longele iri ke tela. Pe uneinei mur te
ua hot nge non nem pe teteu heke kie mur. Kie
nemur lochloch iri 2000, pe tepoi koukou pe te
sasaul sio nga liling kela te pachpach nga ech.
14 Ol pe hana nenge tenau elele kie nemur te
ua kela te hesongia pingana nga tuele tana pe nga

✡ **5:7:** Mak 1:24

kileng kinkino ngana mur. Ke hehei pe hana tela
kela tenau nga ure nenge lohot.
15 Iok, te song lange Iesus pe te esia non nenge
uneinei ua hot nge i, pe iri te ruraia nge are ke
nek mana pe heronia nena hengeron pe ramana
mallaha mule lo.
16 Iri hel nenge te esia lo te nana lange hehei pe
hana nga ure nenge lohot nge non neu pe nge kie
nemur.
17 Ol pe hehei pe hana te kulosia Iesus ke teke
lohot nga reria kileng.
18 Iesus lohaka nga sulang nem pe non nenge
uneinei tu nge i ech ke teke, “Ita ul!”
19 Pe Iesus longele i ero. Ol pe Iesus hele lange
i, “Ola mule nga lem kileng pe o heleia lange alom
mur pe lem misili mur nga nenge Non Soke letena
toto ia iong ke halaua iong.”
20 Ol pe ana non la ke i rara nga tuele kina nenge
Tekapolis, pe heleia Iesus nge halaua tote i pe iri
nenge te longe te ruraia.

Iairus Tuna Pe Hei E Nge Rahite Iesus Nena Hengeron

(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

21 Iesus pe na hana mur tela mule nga ech het-
aliliu ngana ilina hele pe hulua teat ke te hemu-
rung hite i.
22 Pe none nge i soke nga Israel mur reria
hetoronga ana pele, ene Iairos. Ana non at ke
esia Iesus pe tualou palana pe ma sio nga Iesus
matana.
23 Pe hetalaulau toto lange i ke teke, “Tuk hei
ngana nenge kino kou teke metmete lo. Auo!

Atong, oi at ke ora haka nge i pe o hemasia ke maul
mule!”
24 Iok, Iesus la luluch nge i pe hulua te nanas pe
te maimai hite i ke liliu tom.
25 Pe hei e pule nge toho malasioia i ke ana
hesinga iri analoch pe nai.
26 Hana nenge te hemasmas te totoi ke te halaua
i pe ero. Hei nem esilia nena umtutuna lochloch
ngana nge iri pe haleles nem het ero toto mana.
27-28 I longo tote Iesus pe isipona letena tuanin
ke teke, “Ela, e raua nena hengeron pe lape e
urana.” La ol, echrir teua i nga hulua leteria kela
lohot nga Iesus rumena ke raua na hengeron.
29 Raua pe haleles nem het sapele pe namneia
pe eteia nge haleles nem het toto nge i lo.
30 ✡Pe Iesus amnei sapele nena kerkerenga nge
lohot nge i. Iok, ralele pe ontei, “Itei rahite lek
hengeron?”
31 Pe na hana mur te hele, “O nau nga hulua
nenge te maimai hite iong nei. Pomere nge o ontei
ke, ‘Itei raua iau?’ ”
32 Pe Iesus nau rara nga itei toto nge raua i.
33 Ana hei eteia nge utar lohot nge i ke sana loiloi
pe isipona lange Iesus ke tualousio nge i pe hele
hot pengpeng lange i.
34 ✡Iesus hele lange i, “Atong liuk, o urana nga
letem manmanna ngam. Ola otu ke nek pe haleles
nem tu nge iong ero ol.”
35 Iesus heleleia ure nei pe hana hel nga Iairos
nena pele te song at ke te hele nge i, “Tum kou mete

✡ **5:30:** Luk 6:19 ✡ **5:34:** Mak 10:52; Luk 7:50; 17:19

lo, pomere nge o hemakuk rere mene Non Soke ne
mam?”
36 Iesus ma langa reria helenga ero pe hele lange
Iairos, “O matau ero, letem manmanna mana.”
37 Pomalam, Iesus poi ele hulua ke tela luluch
nge i ero. Petrus pe Ieims pe tina Ioanes iri toro
mana te koko nge Iesus.
38 Tela ke te lohot nga Iairos na pele pe Iesus esia
hulua nge te tangtang pe te hele loulou rarara.
39 Iesus i teu pe hele lange iri, “Pomere nenge a
chauchai rara pe a tangtang mam? He nei mete
ero i. Mamani mana pai!”
40 Ol pe te songlele ia Iesus pe Iesus kulos hote
iri pe mene he nem alona mur pe nena hana mol
ke tei teu langa pele letena nenge he nem maia.
41 ✡Iesus rahite he neu nga penna pe hele lange
i, “*Talitha koum.*” helenga nei luna laka, “He sune
nem e hele lange iong, o lohaka.”
42 He nem lohaka sapele pe talun ke i rara. (Pe
he nem ana hesinga iri analoch pe nai) Pomalam
ure nei lohot pe iri lochoch te rura toto.
43 Pe Iesus hele ele iri ke teke te hele hote lange
mele hel ero. Pe hele, “A tunge ngaunga lange i ke
ngau.”

6

Iesus Na Kileng Nganangana Mur Lemeria Ero Ia I

(Mat 13:53-58; Luk 4:16-30)

1 Iesus lohaka nga kileng nem pe la mule nga
isipona na kileng huna luluch nge nena hana mur.
2 ✡Pe Iesus talun ke hetoro nga hetoronga ana

✡ **5:41:** Luk 7:14 ✡ **6:2:** Ioa 7:15

pele nga Sapat ana etue. Pe iri halang nge te longe
i pe te rura, pe te ontei hel, “Pomere ramana urana
ngana kau tu nge i mau? Non nei mene letena
matana urana ngana nemur langai mai? Pe itei
tunge lange i ke umeia ure papalau ngana mur
mai?
3 I pele ana lelenga iam! Pe i Maria tuna pe titina
mur laka Iakop pe Iosep, Iutas pe Simon. Pe liliuna
mur pai itaul ke ta tutu panei mai!” Ol pe lemeria
ero ia i.
4 ✡Pe Iesus hele lange iri, “Hetalalonga e te longo
taua i nga kileng lochloch ngana. Pe nga nena
kileng huna pengpeng, alona mur pe titina mur pe
na kileng ngana ngana mur te longo taua i ero.”

5-6 Iesus rura iange hana leteria manmanna ero.
Ke pomalam poi hote merakulo mur nga lamau
ero. Tal heke penna nge hana ellechle mana nge
singiria haleles ke hemasia iri.

Pe Iesus i rara pe hetoro nga kileng pe kileng.
7 Iua nena hana iri analoch pe nai pe tunge
kerkerenga nge iri ke te helope hote uneinei mur
pe kulos hote iri ke nachnai ke tela nga kileng mur.
8 ✡Pe hele lange iri ke pomai, “A i pe a mene ute
kela luluch nga lemo inga ero. A rahit mene lemo
eko. Pe a takis kole ero pe a mene ngaunga ero pe
umtutuna ero.
9 A heronia ae ulina pe lemo hengeron la el-
lechle nenge tu hite imo nem lo pe e ero ol.
10 Nenge teke ateu nga pele e, atu mana nga
lamam kela het nga etue nenge a lohaka nga
kileng nem.

✡ **6:4:** Ioa 4:44 ✡ **6:8:** Luk 10:4-11

11 ✡Pe nenge teke ala nga kileng hel pe hehei
pe hana lemeria ero ia imo pe te longo taua imo
ero, a pasis sue ich nga apemo nga etue nenge a
lohaka. Ke nem heneue iri nga NeHalang letena
inin ngana."
12 Iok, tei hot la pe te haliu hot lange hehei pe
hana ke te hulia iri nga reria poinga porekreke
ngana mur.
13 ✡Pe te helope hote uneinei mur halang, pe te
taune ae oliua eina nge iri nenge singiria haleles
pe te hemasia iri ke te urana mule.
14 ✡Naungaala ana non Herot longe nei iange
Iesus pingana song ke hulua te eteia. Hana hel
te teke, "Ioanes nenge henunun lohaka mule nga
metenga. Pomalam nena kerkerenga tu nge i ke
poi hote ure merakulo nemur."
15 Pe hel te hele, "I Elaisa" pe hel pule te teke
i hetatalonga e pule nenge pomange hetatalonga
hel nge nike.
16 Ne Herot longe pe hele, "Ioanes nenge e hele
ke te chatoa kanna laka, lohaka mule nga metenga
nem."
17 Ne Herot isipona tunge helenga ke te laua
Ioanes pe te kale hite pe tetal teua nga tuele au
ngana. Ne Herot poi ke pomam iange lei heke tina
Pilip nehei Herotias,
18 ✡pe Ioanes hele lala nge ne Herot ke teke "Iong
o leia tim nehei pe nem ma ke pengpeng nga rera
hotonga ero."
19 Pe Herotias hul haka ae lapusa ngana nge
Ioanes ke teke une i. Pe ero.

✡ **6:11:** Ume 13:51 ✡ **6:13:** Iei 5:14 ✡ **6:14:** Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19-20 ✡ **6:18:** Lev 18:16

20 Iange ne Herot matau ele Ioanes nge i non nge
na poinga pengpeng pe nanas mene NeHalang.
Ke pomalam Herot poi ele mene i nga tuele au
ngana. Herot longlonge Ioanes pe letena tuanin
rara halang pe lemene nge longo manmana nge i.

21 Iok laol, Herotias nena kue semel ngana
nenge hune Ioanes lohot ol. Ngana laka nga
etue nenge te poia ngaunga matana nenge leteria
metene etue nenge Herot tana hoe i ia. Pe Herot
iua ana lang mur. Hana papalauna mur nenge te
nauele kileng mur pe iri nenge te mukmuka nge
palinga hel ana hana mur pe hana papalau ngana
mur nge Kalelea.
22 Nga etue nenge Herotias tuna teu at ke hes,
poia ne Herot pe ana lang mur ke te iech toto. Pe
non soke nem hele lange he malolong nem ke teke,
“O hele at nge iau nga utar nenge lemem tau tote
pe e tunge lange iong.”
23 Pe hele lange i ke kerkereng toto ke teke, “O
teke o longia utar? Lemem ngam mana! Nenge
teke lemem ke o mene ure lochloch ngana nenge
enau ele, lape e chachia nga tuna ngana ke lem
hele pe lek hele.”

24 Ol pe he nem i hot la, pe onteia tana, “Lape e
longia utar mai?”

Pe tana tuacholia, “Ola pe o longia Ioanes nenge
henunun palpalna.”

25 Pe ueiuei mana he nem la mule nge naungala
ana non neu pe hele, “Lemek ke o tunge Ioanes
nge henunun palpalna ana kaliu at nge iau heueu
mana nei.”

26 Ol pe naungaala ana non neu letena poreke
toto, pe meia i nge teke lape channanga mana nga
ana lang mur mataria.
27 Ol pe kulos sapele nena non nge hunun hana
kela mene Ioanes palpalna. Non nem la pe chatoa
Ioanes kanna nga tuele au ngana.
28 Pe mene palpalna nga kaliu ke at mule pe
tunge lange he nem pe he nem tunge lange tana.
29 Ioanes na hana mur te longe nei pe teat ke te
mene koluna kela tealo hite nga rika letena.

Iesus Hengaua Hana Iri 5000
(Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Ioa 6:1-14)

30 ✡Iesus nena hana mur teat mule nga reria
inga mur pe te nana luluch nge i. Pe te nene ure
nenge te poia nenge te heleia lange hehei pe hana.
31 Hehei pe hana halang te atat pe te lala ke te
poia Iesus pe nena hana mur ke te ngau ero. Ol
pe Iesus hele lange na hana mur ke teke, “Ita ol,
tala nga kileng unne ke ita toro ke a tah eingamo
mukam.”
32 Ol pe te mene sulang pe teote langa kileng e
nge mele tuia ero toto.
33 Pe hulua te neue iri nge tela pe te eteia lo.
Pomalam te hile kileng lochloch pe te song nga ich
ke iri muka langa kileng nenge lape Iesus pe nena
hana mur tesio ia.
34 ✡Iesus iuch hot nga sulang pe esia hulua pe
letena poreke toto ia iri iange tepoi ke manga
sipsip nenge aria naualanga ero. Pe talun ke
hetore iri nga ure nge halang toto.

✡ **6:30:** Luk 10:17 ✡ **6:34:** Num 27:17; Mat 9:36

35 ✡Chaia matana puluch sisio lo pe nena hana
mur teat nge i pe te hele, “Kileng nei, ich sana
lomona mana pe ngaunga ero pe chaia matana i
sisio mai loi.
36 O kulosia iri ke tela nga kileng mur nenge tetu
rochroi ke teol aria ngaunga ke te ngau.”
37 Pe Iesus hele, “Imo sipomo a tunge aria
ngaunga.”
Pe te hele, “Mo hengaua iri ke mere mai? O
teke mo olia aria ngaunga? Nem lape umtutuna
halang toto paiam!”
38 Pe Iesus onteia iri, “Beret hia nge ma mau?
Ala ke anau toto.”
Te tango rara ke het pe te hele, “Beret iri lime iau
pe ruo nai pule.”
39 Ol pe Iesus hele lange na hana mur ke te poia
hulua ke teare sio nga heilil.
40 Pe teare nga tuluk mur ke te nanas tau hel.
Tuluk hel iri ana non kina lime (100) pe hel iri ana
non kina nai pe analoch (50).
41 Ol pe Iesus mene beret lime neu pe ruo nai
neu. Pe nau haka langa tapa pe hele urana lange
NeHalang. Reke beret nemur pe tunge lange nena
hekulkulonga mur ke te heronge nge hehei pe
hana. Pe heronge ruo nai neu nge iri lochloch
pule.
42 Iri lochloch te ngau pe saria una toto.
43 Pe Iesus na hana mur te heua beret pe ruo
aluana mur ke muta toto nga chasang nge iri
analoch pe nai.
44 Hana nenge te ngau, iri 5,000.

✡ **6:35:** Mak 8:1-9

Iesus I Nga Ech Ona
(Mat 14:22-33; Ioa 6:15-21)

45 Pe ueiuei mana Iesus hele lange na hana mur
ke te haka nga sulang ke te muka lange Petsaita.
Pe i tu pol mukam ke kulos mulmule hulua ke tela
mule nga reria kileng.
46 ✡Kulosia iri ke tela pe i haka langa hengene ke
hetalaulau.
47 Kileng miliko sio pe nena hana mur te man-
mana nga ech hetaliliu ngana tunangana lo pe i
toro tu nga ich.
48 Pe esia nena hekulkulonga mur nge te pur
kikiria toto ia sulang ote ngana iange tuttula ein-
gana tua ele iri. Pe nga uachuach Iesus i nga ech
ona ke lange iri. Teke ris tote iri
49 ✡pe te esia i nge ii nga ech ona pe te teke ma
moiuk iam pe alngaria haka.
50 Iange iri lochloch tenaue i pe te matau. Ueiuei
mana pe hele lange iri ke teke, “A matau ero! A
kerkereng, Iau pa i!”
51 ✡Iuch haka lange iri nga sulang pe tuttula nem
mete sio. Pe te rura pe leteria una ala,
52 iange leteria mallaha ero toto nga beret nenge
Iesus heronge nem luna.

53 Te ote tele nga ech hetaliliu ngana ke tela nga
ich nge Kenesaret pe te hele heke reria sulang.
54 Te hile sue reria sulang pe ueiuei mana hehei
pe hana tenau urume Iesus.
55 Ol pe te song langa kileng lochloch ngana nga
kileng palaungana nem. Pe te takisia iri nenge

✡ **6:46:** Luk 5:16 ✡ **6:49:** Luk 24:37 ✡ **6:51:** Mak 4:39

singiria haleles nga hete ke te lala nga kileng
nemur nenge Iesus tutu ia.
56 Pe nga kileng lochloch ngana nenge Iesus laia,
te mene reria haleles kina mur lala nga ingaala
munna mur. Pe te hele kerkereng lange Iesus
ke te teke iri nenge singiria haleles te raua nena
hengeron ilina. Pe iri nenge te raua te urana mule.

7

Hana Reria Poinga Mur Nge Nike
(Mat 15:1-9)

1 Paresio mur pe iri hel nenge te hetottore ho-
tonga, teat nge Ierusalem pe te hemurung hite
Iesus ke liliu tom.
2 ✡Pe te neue Iesus nena hana mur hel nge te
ngau hit mene peria muna ngana nga NeHalang
matana pe te lome tele peria ero.
3 Iange Paresio mur pe Israel mur hel pule te
ngau tangai mana ero. Te nanasia iri siporia reria
poinga nenge te mene nge reria tete mur, ke te
lomo sio tele peria ke nek mukam ke het pe te ngau
ol.
4 ✡Pe pule, nenge teke te mule nga ingala, te
ngau tangai ero. Tenun tala mukam. Pe te nanasia
poinga halang pule, manga nenge te lome aria ure
lochloch nenge te inin ia pe te tuntun ia. Te teke te
nanasia poinga nemur ke te urana nga NeHalang
matana.
5 Pe Paresio mur pe iri nenge te hetottore ho-
tonga, te onteia Iesus, “Lem hana mur te ngau
luluch nga peria muna ngana. Pomere nge te

✡ **7:2:** Luk 11:38 ✡ **7:4:** Mat 23:25

nanasia poinga nemur nenge ratete mur te hesue
ero?”
6 ✡Iesus tuacholia ke teke, “Hetatalonga Isaias
hele ke manmanna nga nenge has pe hele urume
imo hana nenge amo hengetau nachnai ke teke:
“ ‘Hana nei te heto heke iau nga haria ulina mana
pe nga leteria tetu kelkel toto nge iau.
7 Te heto heke iau pe leteria manmanna ero
nga ure nenge te heleia.
Tepoi ke pomau iange te hile Non Soke nena ho-
tonga
pe te hetoro manmana nga hana mana reria
poinga.’ ”
8 Pe Iesus hele, “Imo a hile hote NeHalang nena
hotonga pe a nanas mene hengetoro nenge hana
mur.
9 Oe, a etei tote poinga nenge a sausaua NeHa-
lang nena hotonga pe a nanas mene imo sipomo
lemo poinga.
10 ✡A poia ke pomam nga hotonga nenge Moses
tunge lange imo. Iange Moses nena hotonga hele
ke teke, ‘O longo taua temem pe tam.’ Pe pule hele
ke teke, ‘Itei nge hele poreke tana pe temene, lape
te hune i.’ Imo a saua hotonga nem pe a hetoro hel
mana ia a pallaklaka ngamo.
11 Iange mele teke longo taua tana pe temene pe
teke tunge tunginga lange iri, pe imo a hele ele i ke
mene mule tunginga nem ke NeHalang nena ia.
12 Ke lemo poinga nenge a pallaklaka poia mele
nem ke longo taua tana pe temene ero pe halaua
iri nga tunginga ero ol.

✡ **7:6:** Isa 29:13 ✡ **7:10:** Exo 20:12; 21:17; Deu 5:16

13 Ke nga poinga nem a hetaua NeHalang nena
hotonga nga lemo poinga. Pe a poia lange hana hel
pule ke poinga nenge pomai lohot ke halang toto.”

14 Ol pe Iesus iu mule hulua nemur pe hele lange
iri, “Imo lochloch a longo at nge iau pe letemo
mallaha nga ure nenge e heleleia nei.
15 ✡Ure nenge tu nge hot pe teu langa none
letena, poia letena ke muna ulu nga NeHalang
matana ero. Ure nenge tu nge teu pe lohot at, poia
non nem ke muna ulu nga NeHalang matana.
16 Apal talngamo pe a longo ke neknek!”

17 Iesus hile sue hulua pe teu langa pele pe nena
hana mur te onteia i nga helenga opene nei.
18 Pe Iesus hele lange iri, “Amo hauaua toto kura
kai? Ure nenge tu nge hot ke teu langa mele letena
poia i ke poreke nga NeHalang matana ero.
19 Iange teu langa kakaona ero. Teu la mana nga
makanna pe lohot mule nga singina.” (Iesus nena
helenga nei luna, teke ngaunga lochloch ngana te
urana nge te ngaua.)

20 Pe Iesus helolo une na helenga ke teke, “Utar
nenge tu teu nga none letena pe lohot at, poia non
nem ke poreke nga NeHalang matana.
21 Iange ure poreke ngana nemur te lohot at nga
non nem letena. Ngana laka; letena tuanin ngana
poreke ngana mur, pe salaulau pe keme pe hunun
hana pe poi poreke lala nge leinga kina mur,
22 poinga nenge naulele ure mur pe na polo
tantana pe channanga pe meia iri ero pe sana
kekeke pe channanga ke heporeke mele ene pe

✡ **7:15:** Ume 10:14-15

longo olole, letena matana ero pe poi pulut mana
pe ure poreke ngana hel pule.
23 Ure poreke ngana nemur tetu nga none letena
nike pe te lohot at nge hot pe te poia i ke poreke nga
NeHalang matana."
24 Iesus hile sue kileng neu pe langa kileng mur
nenge rochroi nga kileng nenge Tir. Teu nga pele e
pe lemene ero nge mele e eteia i nge tu lamau. Pe
tu ke talkome ero.
25 Hei e nge uneinei tu nge tuna heingana. Ana
hei longe Iesus pe lange i ke ueiuei mana. La pe
ma sio nga Iesus apena ke teke Iesus heurana ia
tuna.
26 Ana heingana nena nge Israel ero. Te hoe i
nge Poenisia nge Siria. Hele lange Iesus ke helope
hote uneinei nge tuna heingana nem.
27 Pe Iesus hele, "Poinga nenge ta mene aina
kinkino ngana aria ngaunga pe ta saua lange
kaone mur pengpeng ero. Ta hengau tele aina
kinkino ngana nenge Israel muka."
28 Pe hei neu tuacholia ke teke, "Oe Non Soke,
pe kaone mur te ngaua aina kinkino ngana aria
ngaunga mumuna nga hatanga ene!"
29 Ol pe Iesus hele lange i, "Uneinei uahot nge
tum lo nga tuacholinga nem. Ola nga lem pele ol."
30 Ana hei la mule nga na pele pe naue tuna nge
ma nga hete. Pe uneinei ua hot nge i lo.
31 Iesus hile kileng Tir pe i haka lange Siton pe i
sio langa ech hetaliliu ngana nge Kalelea nga tuele
kina nenge ene Tekapolis.
32 Hana hel te takisia none lange Iesus. Non neu
talngana hit pe ana hengetau meena. Pe te hele
lange Iesus ke tal heke penna nge i.

33 Pe Iesus mene kelkel ia non neu nge hulua pe
puo teua penna kukana langa ana non talngana.
Ulut pe raua non neu ana hengetau.
34 Ol pe Iesus nau haka langa tapa, eingana tah
pe hele, "*Epata!*" Luna, "O longo mule!"
35 Ueiuei mana non nem longo ke nek pe ana
hengetau polpolenga pe hele ke mallaha mule.
36 ✡Pe Iesus hele lange hehei pe hana nemur ke
teke te heleia lange mele e ero ol. Hele lala nge iri
ke te hele ero pe iri te tamia ana helenga ke halang
tototo ol.
37 ✡Pe iri lochloch nenge te longe te rura toto nge
Iesus pe te hele, "I umeia ure lochloch ke urana
mana. Pe poia iri nenge te longo ero ke te longo
mule pe iri nenge te hele ero ke te hele mule."

8

Iesus Hengaua Hana Iri 4000
(Mat 15:32-39)

1 ✡Nga etue nem hulua teat ke te eukirau pe aria
ute ero nge te ngaua ol. Pe Iesus iua na hana mur
lange i pe hele,
2 "Letek poreke ia hulua nemur iange tetu lu-
luch nge iau ke etue mol pe ute nge ta tunge nge
iri ke te ngaua ero.
3 Nenge teke e hengaua iri ero pe e kulosia iri
langa ria kileng, lape te makuk leilei pe te mete
par nga kue iange iri hel nge teat nga kileng nga
tau."
4 Pe nena hana mur te hele, "Kileng nei tu loulou
mana pe mele hel tetu nga lamai ero, pe itei

✡ **7:36:** Mak 1:43-45 ✡ **7:37:** Isa 35:5 ✡ **8:1:** Mak 6:35-44

nakuna nge tango ke ngaunga halang pe hengaua
hulua nei?”
5 Pe Iesus onteia iri, “Amo beret hia mau?”
Pe te hele, “Rahtele nai.”
6 Ol pe Iesus hele lange hulua ke teare sio nga
ich. Pe mene beret rahtele nai neu pe hele urana
nge NeHalang. Reke iri pe tunge lange nena hana
mur ke te heronge lange hulua nemur. Ol pe nena
hana mur te mene ke te herongo sapele.
7 Iri aria ruo tutuna hel pule. Pe Iesus hele urana
lange temene nga ruo nemur pe hele lange nena
hana mur ke te heronge pule.
8-9 Hulua lochloch te ngaua ke saria una. Hulua
nemur iri 4,000. Pe na hana mur te mene ke
chasang iri rahtele nai nge te muta nga ngaunga
aluana mur. Te ngau ke het pe Iesus kulosia iri ke
tela sapele.
10 Pe i lohaka sapele nga sulang luluch nge na
hana mur pe tela nga kileng nenge Talmanuta.

Paresio Mur Te Onteia Iesus Nga Ure Palaungana E

(Mat 16:1-4)

11 Paresio hel teat nge Iesus pe te talun ke te
heleia i. Te teke te hekoukou ele i pe te onteia i ke
ume hote ure palaungana e ke te eteia nge i Non
Palau tuna.
12 ✡Iesus letena poreke nge leteria manmanna
nge i ero pe eingana chup pe hele, “Pomere nga
imo hana heueu ana nei a ontei nga ure papalau
ngana nenge a rura ia? E hele ke manmanna lange
imo, lape e umeia ure palaungana nem ke a neue
ero.”

✡ **8:12:** Mat 12:39; Luk 11:29

13 Iesus hile sue iri pe haka mule nga sulang pe
te lotele langa ech hetaliliu ngana ilina ele.

Paresio Pe Herot Leteria Tuanin Ngana (Mat 16:5-12)

14 Iesus na hana mur leteria lilil nge te mene
ngaunga ke halang. Pe aria beret elle mana ma
nga sulang letena.
15 ✡Pe Iesus hetoro hite iri, “Anau ala amo ke nek
nga Paresio mur pe Herot leteria tuanin ngana,
iange leteria tuanin ngana poma laka nga ure
tutuna nenge tetal teua langa beret pe poia ke una
haka (is).”
16 Pe nena hana mur te hele tele hel nge iri
siporia, “Ee! Iesus hele ke pomai iange ara beret
ero.”
17 ✡Iesus eteia utar nenge te heleleia pe onteia
iri, “Pomere nenge a heleleia nga beret nge ero?
Letemo matana ero kura kai?
18 Imo matamo pe a kolkol kai? Pe talngamo pe
a longo ero kai?
19 ✡E reke beret lime ke hana iri 5,000 te ngaua.
Letemo metene ero kai? Pe chasang hia nenge te
muta ia ngaunga aluana mur?”
Pe te tuacholia ke te teke, “Iri analoch pe nai.”
20 Pe Iesus ontei mule iri, “Pe nenge e reke
beret iri rahtele nai lange hana iri 4,000, a mene
chasang hia nenge te muta ia ngaunga aluana
mur?”
Pe te tuacholia ke te teke, “Iri rahtele nai.”
21 Pe Iesus onteia iri, “Letemo mallaha ero toto
kura kai?”

✡ **8:15:** Luk 12:1 ✡ **8:17:** Mak 6:52 ✡ **8:19:** Mak 6:41-44

Iesus Hemasia None Nge Matana Hit

22 Iesus pe na hana mur tela ke te lohot nga
kileng nenge Petsaita pe hana hel te mene none
nenge matana hit at nge Iesus pe te hele ke kerk-
ereng lange i ke rahaka nge non neu.
23 Iesus rahite non nem nga penna pe he i ia i ke
tei hot nga kileng neu ke tetu ke iri toro mana. Ol
pe Iesus ulut haka nga non neu matana pe tal heke
penna nge i pe onteia i, “O amnei langa matam? O
esia ute kau?”
24 Non neu nau haka pe hele, “E neue hana pe te
pomanga ae mur nge tei rara.”
25 Iesus tal heke mule penna nga non neu
matana pe nau ke urana sapele pe esia ure
lochloch ngana ke mallaha ol. 26 Pe Iesus kulosia i
langa na kileng pe hele lange i ke teke, “Ola pe oteu
la mule nge Petsaita ero.”
27 Pe Iesus pe na hana mur tei ke tela nga kileng
nemur nge Kaesarea Pilipai. Teii nga kue pe Iesus
onteia iri, “Hehei pe hana te teke iau itei?”
28 ✡Pe te tuacholia ke te teke, “Hel te teke iong
Ioanes nenge Henunun. Hel te teke iong Elaisa pe
hel te teke iong hetatalonga e.”
29 ✡Iesus onteia iri, “Pe imo? A teke iau itei?”
Pe Petrus hele, “Iong Mesias, nenge NeHalang
hele tala ia ke teke kulosia at.”
30 ✡Iesus toto hita lange iri ke teke, “A hele hote
iau lange mele e ero.”

Iesus Heleia Ana Melmelenga Pe Ana Metenga (Mat 16:21-28; Luk 9:22-27)

✡ **8:28:** Mak 6:15 ✡ **8:29:** Ioa 6:68-69 ✡ **8:30:** Mak 9:9

31 Ol pe Iesus talun ke hetore nena hana mur,
“Non Tuna lape takisia melmelenga palaungana.
Pe hana papalauna pe tunginga ana hana mur
aria papalauna mur pe hana nenge te hetottore
hotonga mur, lape lemeria ero ia i pe te hune i
ke mete. Pe nga etue mol ngana, lape maul haka
mule.”
32 Iesus hemallaha hot tote nei lange iri. Ol pe
Petrus mene hot kelkel ia i pe talun ke hele salia i.
33 Pe Iesus hulia i ke nau la mule nge na hana
mur pe heleia Petrus ke teke, “Satan, oua nge
iau. Letem tuanin ngana mur song ke nanasia
NeHalang letena tuanin ngana ero iam. O nanas
mene hana leteria tuanin ngana pa iam.”
34 ✡Ol pe Iesus iua na hana mur pe hulua nemur
ke teat nge i pe hele lange iri ke teke, “Mele nenge
teke at luluch nge iau, hile hote i pe takisia ana
manga toto ke nanasia iau.
35 Iange mele nge teke eleis maulngana nga
ich, lape alparia maulngana toto ngana. Pe mele
nge teke alparia maulngana nge iau, nga helenga
urana toto ngana lape mene mule maulngana
toto.
36 Pomere, urana nge none mene ure lochloch
nga ich ke poia i ke alparia maulngana toto ngana?
Nem lape ero!
37 Ute e ero toto nge tunge mele maulngana toto
ngana.
38 ✡Hehei pe hana nga etue poreke ngana nei,
leteria manmanna nge NeHalang ero. Nenge
teke mele meia i at nge iau pe nga lek hengetoro
mur, Non Tuna lape meia i lange mele nem pule

✡ **8:34:** Mat 10:38-39; Luk 14:27 ✡ **8:38:** Mat 10:33

nga etue nenge sio at luluch nga Temene nena
hemalmalinga luluch nge angkelo mur nenge te
pengpeng."

9

1 ✡Iesus mene une nena helenga ke la pe hele
ke teke, "E hele lange imo ke manmanna. Hel
nge imo nenge ames nga lamai heueu nei, lape a
maulul kura ke a esia NeHalang nena naualanga
pe nekinga nge at luluch nga kikina ngana toto."

Iesus Singina Lohot Ke Altoto
(Mat 17:1-13; Luk 9:28-36)

2 ✡Etue rahtele elle nga hoena Iesus mene Petrus
pe Ieims pe Ioanes ke iri ul te haka langa hengene
nga lut toto ke tetu ke iri toro mana. Tenau la pe
Iesus singina pe na hengeron lohot ke altoto.
3 Na hengeron hussu pe sinaha toto. Mele nga
ich nei purpur ero nge poia ke hussu ke pomau.
4 Ol pe iri mol te naue Elaisa pe Moses nge te hele
lululuch nge Iesus.
5 Pe Petrus hele haka lange Iesus, "Non Soke,
imem koi motu nei lo pe urana nge mo hemes ke
pelpele iri mol ke lem e pe Moses na e pe Elaisa na
e."
6 Petrus pe pekngana mur te matau toto lo iau
pe letena lilil nga utar nenge lape heleia.
7 Ol pe ulu lohot pe ana mulil ma hite iri pe te
longe helenga e nge sio at nga ulu ke teke, "Tuk nge
mutek tau tote koi. A longo taua i!"
8 Tenau rara ke ueiuei mana pe te neue mele ero
ol. Tenau mene Iesus nge tu luluch nge iri.

✡ **9:1:** Mak 13:30 ✡ **9:2:** Ume 3:22; 2Pi 1:17-18

9 Nga tesio mule ngaria nga hengene Iesus hele
lange iri, “A hele lange mele ero nga utar nge
a naue kela het nga Non Tuna maul haka mule
ngana nga metenga.”
10 Te longo taua na helenga pe iri siporia te ontei
hel mule nge iri, “Maulinga nga metenga luna ma
ke mere?”
11 ✡Ol pe te onteia Iesus, “Pomere nenge iri
nenge te hetottoro nga hotonga te teke Elaisa at
tala?”
12 ✡Pe Iesus tuacholia ke mai, “Manmanna ke
Elaisa at tala ke he pengpengia ure lochloch. Pe
pomere nenge NeHalang na helenga nenge tehas
sue ke ulolo, hele ke teke Non Tuna lape takisia
melmelenga palaungana pe lemeria ero ia i?
13 ✡E hele lange imo, Elaisa at lo pe hehei pe
hana tepoi poreke i nga lemeria ngaria ke po-
manga NeHalang na helenga nenge tehas sue nge
nike hele ngana.”

Iesus Helope Hote Uneinei Nge Kol Mele Sune (Mat 17:14-21; Luk 9:37-43a)

14 Tesio at mule nga hengene pe te esia hulua
nge temes liliu ele Iesus nena hana mur pe hana
nenge te hetottoro nga hotonga, tetak ulu helelia
helenga luluch nge iri.
15 Hulua te esia Iesus pe te rura pe te iech pe te
song lange i.
16 Pe Iesus onteia na hana mur, “A tak ulu
heleleia helenga nga utar?”

✡ **9:11:** Mal 3:1 ✡ **9:12:** Psa 22:1-18; Isa 53:3; Mal 4:5-6 ✡ **9:13:** Mat 11:14

17 Pe None nga hulua leteria tuacholia, “Non
Soke, e mene tuk at nge iong iange uneinei tuteu
nge i pe poia i ke hele ero.
18 Etue hel uneinei teu heke i pe tamal sue langa
ich pe melona tua nga hanna, pe tele hite ngingina
pe ma ke tak ton. Pe e onteia lem hana mur ke te
helope hote pe te alker taua.”
19 Iesus hele lange iri, “Etu luluch nge imo ke
mala toto lo. Pomere nenge letemo manmanna
ero mana mam? Etu luluch nge imo ke mere ol?
Pe e halaua imo ke mere ol? A mene kol nem at
nge iau!”
20 Te mene i lange Iesus.
Mala ero pe uneinei esia Iesus pe tamal sue kol
nem langa ich. Poia i ke loiloi pe sechul rara pe
melona tua nga hanna. Ol pe Iesus onteia temene,
21 “Ure nem tu nge i ke etue hia lo?”
Pe kol neu temene hele, “Nga i kino ngana nike.
22 Kokoeses uneinei tamal heke i nga oan ngingina ngana ke teke une i. Pe tamal teua i nga ech.
Pomere, nakum toto nge letem poreke ia imem pe
o halaua imem kau?”
23 ✡Pe Iesus hele, “Oe, iong o hele ke o teke,
‘Nakum toto?’ Pe iong nakum pule la! Mele
nenge letena manmanna, nakuna toto nge poia
ure lochloch ngana.”
24 Ueiuei mana kol neu temene hele, “Iau letek
manmanna ngana koi tu, pe kerkereng ero. O
halaua iau ke letek manmanna ngana tu ke kerkereng!”
25 Iesus esia hulua nge lape ueiuei mana pe te
emurung taua iri, tunge helenga kerkereng ngana

✡ **9:23:** Mat 21:21; Mak 11:23

langa uneinei ke teke, “Iong uneinei nenge o poia
kol nem ke talngana hit pe hanna hit, o lohot nge i
pe otu teu mule nge i ero ol!”
26 ✡Uneinei neu alngana haka pe heloiloi ia i
pe iuch hot sapele. Pe kol neu nakuna pomanga
mete. Kela iri lochloch te heleia, “Kol nem mete
iam!”
27 La ol pe Iesus rahite i nga penna pe isipona
mes haka.
28 Iesus pe na hana mur teteu langa pele ke
iri toro mana, pe na hana mur te ontei hote i,
“Pomere nenge mo alker taua uneinei nemai?”
29 Iesus hele, “Hetalaulaunga mana helope hote
ure nenge pomai. Ute e ero ol.”

Iesus Hele Muleia Ana Metenga
(Mat 17:22-23; Luk 9:43b-45)

30 ✡Iesus pe na hana mur te lohaka nga kileng
neu pe tei tele kileng nenge Kalelea. Iesus lemene
ero nge mele eteia tu ngana,
31 ✡iange hetottore nena hana mur pe hele lange
iri, “Lape mele tung heke Non Tuna langa hana
peria ke te hune i. Pe nga etue mol ngana lape
maul haka mule nga metenga.”
32 ✡Iri te eteia hengetoro nei luna ero pe te
matau pule nge te onteia i.

Itei I Palaungana Toto
(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)

33 Te lohot nge Kapernam pe teteu nga pele
letena pe Iesus onteia na hana mur, “A hele helel
ia utar nga kue?”

✡ **9:26:** Mak 1:26 ✡ **9:30:** Ioa 7:1 ✡ **9:31:** Mak 8:31; 10:32-34
✡ **9:32:** Luk 9:45

34 Pe te tuacholia i ero iange nga kue te hele helel
ia itei nge iri nge i palaungana toto.
35 ✡Iesus kila sio pe iua nena hana analoch pe
nai nem pe hele lange iri, “Itei nenge lemene ke
teke i muka, au sue i ke i hoena pe ume mule nge
iri lochloch.”
36 Iesus hele ke het pe mene mele sune pe heme-
sia i nga mataria. Lolo heke i pe hele lange iri,
37 ✡ “Itei nenge longo taua iau ke poi ke urana
lange mele sune nge mai, poi ke urana at nge iau
pule. Pe itei nenge poi ke urana at nge iau, poia at
nge iau toro ero. Poia la pule nge i nenge kulos sue
iau at.”

Mele Nenge Hele Poreke Ita Ero, I Pekngara Ia (Luk 9:49, 50)

38 Ioanes hele lange Iesus, “Non soke, mo esia
none nge helope hotot uneinei nga lem kerk-
erenga, pe mo hele lange i ke poia ero iange
pekngara ia i ero.”
39 Iesus hele lange iri, “Apoi ele i ero, iange mele
nenge poi hotote merakulo nga lek kerkerenga
lape hele poreke iau ke ueiuei mana ero.
40 ✡Iange mele nenge hele poreke ita ero, i pekn-
gara ia.
41 ✡E hele ke manmanna lange imo, mele nenge
eteia ke lek hana mur imo pe tunge ech lange imo
ke halaua imo, NeHalang lape tuacholia ke tunge
ure urana ngana lange i.”

✡ **9:35:** Mat 20:25-27; Mak 10:43-44; Luk 22:24-26 ✡ **9:37:** Mat 10:40 ✡ **9:40:** Mat 12:30; Luk 11:23 ✡ **9:41:** Mat 10:42

Ta Heporeke Hana Leteria Manmanna Ngana Ero
(Mat 18:6-9; Luk 17:1, 2)

42 "Nenge teke mele poia elle nge aina kinkino ngana nemur nenge leteria manmanna nge iau ke poia poinga poreke ngana, tuacholinga nga poinga nei poreke toto nga te heon hite um palaungana nga mele nem kanna pe tesau hote i nga leme.

43-44 ✡Pomalam, nenge teke perim poia iong ke o losio nga poinga poreke ngana, o chatoa ke lasus! Urana toto nge perim ero pe o mene maulinga nge Iesus. Pe poreke ngana, perim nai tetu pe osio langa oan nge henge lemlem.

45-46 Pe nenge teke apem poia iong ke o losio nga poinga poreke ngana, o chatoa ke lasus! Urana toto nge apem ero pe o mene maulinga nge Iesus. Pe poreke ngana, apem nai tetu pe osio lange oan nge henge lemlem.

47 ✡Pe nenge teke matam poia iong ke o losio nga poinga poreke ngana, osul hote ke lasus! Urana toto nge matam ero pe o mene maulinga nge Iesus. Pe poreke ngana, matam nai tetu pe osio langa oan nge henge lemlem.

48 ✡Nga kileng nenge matmata lape tole iri, pe ana oan mete erochro.

49 "Lape oan helemlem ia iri lochloch.

50 ✡ "Mesmes urana. Pe nenge teke mesmes ngana het, lape mesmes mule ke mere ol? A poia atu ngamo ke manga mesmes pe a nauele imo ke nek."

✡ **9:43-44:** Mat 5:30 ✡ **9:47:** Mat 5:29 ✡ **9:48:** Isa 66:24
✡ **9:50:** Mat 5:13; Luk 14:34

10

Iesus Hetoro Nga Hilenga Hel Nga Leinga
(Mat 19:1-12; Luk 16:18)

1 Iok, Iesus lohaka nga kileng nem pe i ke lange
Iutea, pe lotele nga ech nge Iortan. Hulua teole
taua i pe hetoro mule iri ke manga popoia ke
kokoeses.
2 Pe Paresio hel tela nge Iesus pe te ollaka hote i.
Te onteia i, “O hele at nge imem. Hotonga hele ke
teke urana nge none hile nehei pule?”
3 Iesus tuacholia pe ontei, “Moses tunge hotonga
tei lange imo?”
4 ✡Pe iri te tuacholia. “Moses tunge hotonga
lange Israel mur pe hele ke teke, ‘Mele nenge
lemene ke hile nehei, isipona asia alalaha ke hele
tote i nge hile nehei lo.’ ”
5 Pe Iesus hele lange iri, “Moses tunge hotonga
nem iange te hetore imo pe anali toto nge a longo
tau.
6 ✡Pe nga talun ngana nga ure lochloch te lohot
ngaria, ‘NeHalang ala hote none pe hei e ke po-
manga NeHalang nena alalaha hele ngana.’
7 ✡ ‘Ke pomalam non nem hile temene pe tana pe
tu luluch nge nehei
8 pe te lohot ke iri elle mana nga singiria.’
9 Ke NeHalang puo tomia imo pe mele pele las
mule imo ero ol.”
10 Iok Iesus pe na hana mur teteu la mule nga
pele letena pe na hana mur te onteia i nga ure
nemur.

✡ **10:4:** Deu 24:1-4; Mat 5:31 ✡ **10:6:** Gen 1:27; 5:2 ✡ **10:7:** Gen 2:24; Epe 5:31-33

11 ✡Pe hele lange iri ke teke, “None nenge hile
nehei pe lei haka mule, poia poinga nge poreke
lange nehei.
12 Pomalam pule, hei e nenge hile ene pe lei haka
mule, poia poinga nge poreke lange ene.”

Iesus Pete Aina Kinkino Ngana
(Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)

13 Hehei pe hana nga kileng nem, te laia tuturia
mur nge Iesus ke rahaka nge iri pe Iesus na hana
mur tepoi ele iri.
14 Iesus esia poinga nei pe letena inin pe hele
lange na hana mur, “Apoi ele iri ero, teat nge iau.
Iange NeHalang nena mutenga tu nge iri nenge
pomai.
15 ✡E hele ke manmanna lange imo, mele nenge
mene NeHalang nena naualanga pe nekinga ke
pomange mele sune ero, lape teu laia ero.”
16 Iok laol, Iesus lole aina kinkino ngana pe tal
heke penna nge iri ke pete iri.

Non Nenge Na Ure Halang
(Mat 19:16-30; Luk 18:18-30)

17 Iesus lohaka ke i mulmule lo pe none song
la pe tualou nga matana pe onteia i, “Non Soke
urana ngana ellem, lape epoi ke mere ke e mene
maulinga ke koko?”
18 Iesus onteia i, “Pomere nenge o hetue iau ke
urana? Mele e ero nge urana. NeHalang i toro
mana.
19 ✡O eteia hotonga nenge NeHalang tunge lange
Moses. ‘O hune mele ero. O tak tote mele nehei

✡ **10:11:** Mat 5:32 ✡ **10:15:** Mat 18:3 ✡ **10:19:** Exo 20:12-17; Deu 5:16-20

ero. O keme ero. O hele poreke mele ero. O topala hite lem kemenge ero. O longo taua temem pe tam.' "

20 Pe non neu hele, "Non Soke, e longo taua hotonga lochloch ngana nemur nga iau lolomele ngak nike."

21 Iesus mutena taua non neu pe nau pengpeng lange i pe hele, "Ute elle mana o poia ero kura. O mene lem urelu mur pe o laia nga ingala matana ke te olia pe o tunge ana umtutuna lange pakar mur. Pomalam otu ke nek nga lut nga tapa. Iok, o nanasia iau ol."
22 Non neu longe pe nakuna poreke pe ua iange letena ia nena ure nge halang.

23 Iesus nau lange na hana mur pe hele lange iri, "Anali toto nge iri nenge reria urelu halang pe teteu langa NeHalang naualanga pe nekinga!"

24 Iesus na hana mur te ruraia helenga nei pe Iesus hele sapele, "Pekngak mur, anali toto nge ateu langa NeHalang nena naualanga pe nekinga.
25 Semel ngana nge kamel palaungana iteu nga pakeka polona sune. Pe anali toto ngana nge mele nenge na ure halang pe iteu langa NeHalang nena naualanga pe nekinga."

26 Iesus na hana mur leteria lilil toto nga helenga nei, pe te ontei hel mule nge iri, "Itei nenge lape NeHalang mene mule i mai ol?"

27 Iesus nau la mule nge iri pe tuacholia, "Imo sipomo nakumo ero toto nge a halau mule imo pe nge NeHalang semel mana. NeHalang nakuna nge poia ure lochloch ngana."

28 Mala ero pe Petrus lohaka pe hele, “Onau,
imem mo hile sue lemem urelu lochloch ngana pe
mo nanasia iong.”
29 Iesus hele lange iri, “Oe, e hele lange imo ke
manmanna, itei nenge hile sue na kileng pe titina
mur pe liliuna mur pe temene pe tana pe aina
kinkino ngana pe ich ke nanasia iau pe haliu hote
lek helenga urana ngana,
30 i lape mene mule ke halang toto nga etue nei.
Lape mene mule ke ana non kina lime; nga pele
mur pe titina mur pe liliuna mur pe tatana mur
pe aina kinkino ngana pe ich. Pe pule lape hana
hel tepoi poreke i pe nga hoena lape tu luluch nge
iau ke kokoes.
31 ✡Pe hulua nenge te heto heke iri ke iri nga
muka, lape iri hoena. Pe hulua nenge te au sue iri
ke iri hoena, lape iri muka.”

Iesus Hele Hemol Ngana Ia Ana Metenga (Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)

32 ✡Iesus pe na hana mur tei nga kue ke te haka
lange Ierusalem pe Iesus i muka ia iri. Pe na hana
mur leteria tuanin rara ke halang pe iri nenge te
nanasia iri te matau. Ol pe Iesus mene hot mule
na hana analoch pe nai nem pe hele mule ia ure
nemur nenge lape lohot nge i.
33 Iesus hele lange iri, “A longo at. Ta haka lala
nge Ierusalem koi pe Non Tuna lape te tung heke i
lange tunginga ana hana mur aria papalauna mur
pe iri nenge te hetottoro hotonga. Iri lape te talue
helenga ke te teke mete. Ke het pe lape te tunge i
lange hana lomona ngana mur.

✡ **10:31:** Mat 20:16; Luk 13:30 ✡ **10:32:** Mak 8:31; 9:31

34 Pe lape te hele poreke i pe te ulut lolele i pe
te palia i pe te hune i. Pe nga etue mol ngana nga
hoena lape maul haka mule."

Ieims Pe Ioanes Reria Onteinga (Mat 20:20-28)

35 Sepeti tutuna mur Ieims pe Ioanes, tela nge
Iesus pe te hele, "Non Soke, mutemem ke mo teke
o poia ute nge imem."
36 Pe Iesus onteia iri, "Lememo taua utar nge
iau?"
37 Pe iri te tuacholia, "Nga etue nenge ola nga
temem na kileng nenge ririua tuia pe oare nga lem
kilanga palaungana nenge te hemalmal heke iong
ia, o hetakile emem e nga ilim hele nenge hoihoi
pe e nga ilim hele nenge tamalmal ke imem soke
luluch nge iong."
38 ✡Iesus hele lange iri, "A eteia utar nemam? A
eteia ute ero iam! Iau lape e takisia melmelenga
palaungana. Pe nakumo nge a takisia pule? Ure
poreke ngana lape lohot nge iau ke e mete. Pe
nakumo nge a mete ke pomau pule?"
39 ✡Pe te tuacholia, "Oe, nakumem la."
Iesus hele lange iri, "Manmanna ke lape a tak-
isia melmelenga palaungana ke pomange iau. Pe
ure poreke ngana lohot nge imo ke a mete ke
pomange iau.
40 Pe iau ak ume nenge e hesilei hote imo ke a
are nga ilik hele pe hele ero. Mele hel nenge muria
nem lape iri soke luluch nge iau pe NeHalang
hesilei hote iri ke het lo."

✡ **10:38:** Mak 14:36; Luk 12:50 ✡ **10:39:** Ume 12:2; Hem 1:9

41 Iesus nena hana iri analoch nem te longe
Ieims pe Ioanes reria helenga pe leteria inin taua
iri.
42 ✡Iesus eukirau mule iri lochloch pe hele, “Imo
a eteia hana lomona ngana mur reria poinga lo.
Aria soksoke ngana mur tetal hekeke iri ke te teke
iri mukmuka nga ure lochloch. Pe te teke te mene
kerkerenga palaungana pe tenau ele ure lochloch.
43 ✡A nanas taua poinga nenge mai ero. Mele
lemene ke teke lohot ke i palaungana, talsue i pe
ume mule nge imo lochloch.
44 Pe mele lemene ke i lohot ke i muka, iok,
talsue i pe ume ke pomanga lemo hengekuleilei
ana non ia.
45 Iange Non Tuna pule at pe tal heke i ero.
Sio at pe talsio mene i pe takisia melmelenga
palaungana nenge hemas mule hulua halang.”

Iesus Hemasia Patimias Nenge Matana Hit (Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)

46 Iesus pe na hana mur tela nge Ieriko. Te
lohaka nge Ieriko pe tei mule pe hulua te nanasia
iri. Pe ne Timias tuna Patimias matana hit pe
arare nga kue ilina ke longlong umtutuna.
47 Ana non longe nge manga Iesus nge Nasaret
kou atat pe alngana haka, “Iesus, Teuit tuna!
Letemia iau ke o halaua iau!”
48 Pe iri halang tepoi hele pe te hele lange i ke
reng. Pe ero. Non neu alngana ke soke toto ol,
“Teuit tuna, letemia iau ke o halaua iau!”
49 Ol pe Iesus mes sapele pe hele, “A iua i ke at.”

✡ **10:42:** Luk 22:25-26 ✡ **10:43:** Mat 23:11; Mak 9:35

Te iu sapele non neu pe te hele, “Atong o lohaka
pe o iech, iange i kou iuiua iong.”
50 Non neu sau sue nena hengeron nenge lololo
ana pe tamu haka pe lange Iesus.
51 Iesus onteia i, “Lemem taua utar nge iau?”
Pe non neu tuacholia, “Non Soke, e teke matak
charchara mule.”
52 ✡Pe Iesus hele, “Ola ol. Letem manmanna
ngana poia iong ke o urana lo.”
Non neu matana charchara sapele pe nanasia
Iesus nga kue.

11

Iesus Iteu Nge Ierusalem Ke Manga Naungaala Ana Non
(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Ioa 12:12-19)

1 Tei ke heroi lange Ierusalem pe tei haka nga
hengene nenge Oliua. Pe te lohot nga tuele tana
nenge Petpage pe Petani. Iesus kulosia nena hana
nai
2 pe hetoro hite iri, “Imo nai ai langa tuele tana
nenge a naue la neu. Ai ke ala pe a esia tongki
nge te kale hite pe mele songia ero kura. Aun hote
pe a mene at. 3 Pe nenge teke mele onteia imo, ‘A
potatar ia ure nemam?’ Pe a hele lange i ke a teke,
‘Non Soke mutena taua ke teke la, pe at muleia
kura.’ ”
4 Tei ke tela pe te hottaua tongki nge kalenga hit
ke mes nga kue nga pele matana pe te un hote.
5 Hana hel nge temes luluch te ontomoia iri, “A
un hote tongki nem ke a potaria?”

✡ **10:52:** Mak 5:34

6 Pe te tuacholia ke pomanga Iesus hele ngana
lange iri pe te renge iri ke tela.
7 Te mene tongki lange Iesus pe tesau heke reria
hengeron langa ana ure ke Iesus are haka ia.
8 Hehei pe hana tesau parai ia reria hengeron
nga kue tana. Pe hel tela nga ume ke te chatoa
hakau ina mur pe te tatach hote nga kue.
9 ✡Iri nenge tei nga muka nge Iesus pe iri nenga
hoena, singiria kikele NeHalang pe te makul haka,
"Ta heto heke NeHalang! Nena petanga tu nge i
nenge kulos sue at nga Non Soke ene!
10 NeHalang pete etue nenge atat ke pomanga
pete etue nenge temere Teuit esele Israel mur nge
nike. Ta heto heke NeHalang nga lut toto!"
11 Iesus iteu lange Ierusalem, pe iteu langa
temene na pele. Pe nau rara nga ure lochloch. Nau
rara ke het pe iri ul na hana analoch pe nai nem,
tei sereng mana nga ulei ke tela nge Petani.

Iesus Heleia Ae Nge Ngana Ngana Ero (Mat 21:18-19)

12 Pomange rou, te lohaka nge Petani ke tela
mulmule nge Ierusalem pe Iesus mete ana.
13 ✡Esia ae popi nge ina halang pe mes nga tau
pe ila ke teke nau. Lape nganangana ma ero? La
ke es pe ina mana pe nganangana ero iange ana
etue nenge hei ero.
14 Iesus hele taua ae popi nem ke teke,
"Nganangam ero ol!" Pe na hana mur te longe.

Iesus Langa Temene Na Pele (Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Ioa 2:13-22)

✡ **11:9:** Psa 118:25-26 ✡ **11:13:** Luk 13:6

15 Tela ke tesau hot nge Ierusalem pe Iesus i teu
langa temene na pele. Pe talun ke lope hote iri
nenge tei alala nga temene na pele. Pe hekale
hulia hatanga nenge te hetata umtutuna ia pe
arenga nenge iri nenge tei alala ia ngie.
16 Pe heo ele iri nenge te loloch urelu pe te tamo
tele rara nga temene na pele letena.
17 ✡Pe lohaka pe hetore hehei pe hana ke pomai,
"NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo,
hele ke teke,
" 'Lape te hetue lek pele ke hehei pe hana
nga kileng pe kileng reria hetalaulaunga ana
pele.'
Pe imo a poia ke nakuna pomanga kemenge kina
mur reria pele nenge te talkomkome ia."
18 ✡Tunginga ana hana mur aria papalauna mur
pe hana nenge te hetottoro hotonga te longe ke
pomau pe te tango rara kue nenge lape te hune
Iesus. Pe te mataua i iange hulua lochloch te rura
ia non ngana na helenga.
19 Nga ulei Iesus pe nena hana mur te lohaka
mule nga tuele tana neu.

Nananga Nenga Ae Popi
(Mat 21:20-22)

20 Pomange rou nga uach te nanasia kue nem
pe te naue ae popi neu nge kalum ke sio langa
ulanlana mur.
21 Petrus letena metene utar nenge lohot pe
onteia Iesus, "Non Soke, onau la! Ae popi nenge
lem helenga makia kou mete!"

✡ **11:17:** Isa 56:7; Jer 7:11 ✡ **11:18:** Mak 14:1

22-23 ✡Pe Iesus hele lange iri ke teke, “E hele
ke manmana toto lange imo. Nenge teke letemo
manmanna nge NeHalang, amo e hele langa hen-
gene nei, ‘O lohaka pe ola ke osau teua iong nga
ruach letena!’ Nenge teke letem nachnai ero pe
letem kerkereng mana nga utar nenge o heleia,
NeHalang lape poia ke lohot nge iong.
24 ✡Ke pomalam e hele lange imo: Nga etue
nenge a hetalaulau pe a ontei nga ute, letemo
manmanna toto ke a mene ure nem, pe lape a
mene ure e nenge a ontomoi iau ia.
25 ✡Pe nenge teke omes ke o hetalaulau pe letem
metene poinga poreke ngana nge mele poia lange
iong, letem poreke ia mele nem mukam. Ke po-
malam temere nga lut lape letena ia iong nga lem
poinga poreke ngana mur pule.
26 Pe nenge teke letem poreke ia hehei pe hana
nga reria poinga poreke ngana mur ero, temem
nga lut lape letena ia iong nga lem poinga poreke
ngana mur ero pule.”

Onteinga Nga Iesus Nena Kerkerenga (Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

27 Iesus pe na hana mur teat mule nge Ierusalem
pe Iesus i teu nga NeHalang na pele palaungana.
Pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur
pe hotonga ana hetoronga mur pe almasinga ana
hana mur teat nge i.
28 Pe te onteia i, “O kerkereng ngam mere nge
o poia ure nemur? Itei he kerkereng ia iong ke o
poia iri?”

✡ **11:22-23:** Mat 17:20 ✡ **11:24:** Mat 7:7 ✡ **11:25:** Mat 6:14-15

29 Iesus tuacholia iri, “Lape e onteia imo
mukam. Pe nenge teke a tuacholia at nge iau,
iok iau lape e tuacholia lemo onteinga.
30 A hele at nge iau, Ioanes nena kerkerenga
nenge henunun nem at langai? At nge NeHalang
ma at nge mele nga ich?”
31 Te hele hel mule nge iri, “Lape ta hele ke mere
mai? Nenge teke ta tuacholia ke ta teke, ‘At nge
NeHalang.’ I lape ontei mule ita ke, ‘Pe pomere
nenge letemo manmanna nge i ero?’
32 Pe nenge teke ta teke, ‘At nge mele mana
nga ich’ hulua nei lape te lope ita.” (Iri te matau
iange hulua ramaria kerkereng toto nge Ioanes i
hetatalonga.)
33 Ol pe te hele lange Iesus ke te teke, “Mo eteia
ero i.”
Pe Iesus hele lange iri, “Iok, iau pule lape e tua-
cholia lemo onteinga ero nga kerkerenga nenge e
popoia urelu nemur.”

12

Helenga Opene Nga Iri Nenge Te Nau Ele Uain Ana Ume
(Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)

1 ✡Ol pe Iesus hele lange iri nga helenga opene,
“Nga etuene e none tue uain ana late pe haua
ana mapuo ke liliu tom. Pe selia polo nenge lape
poi hote uain nganangana eina ia. Pe hemesia
naungaala ana pele ke ona langa lut ke tenau ele.
Pe tung sue late nem lange hana hel ke tenau ele
pe i kela ol.

✡ **12:1:** Isa 5:1-2

2 Pe nga lulunga ana etue, ume tokoninga nem
kulosia nena none ke la mene nena uain nganan-
gana hele.
3 Pe iri nenge tenau elele ume nem, te laua ume
tokoninga nena non pe tepal poreke i pe te kulosia
i ke patpata mana la ol.
4 Ol pe ume tokoninga kulosia nena none pule ke
lange iri. Pe iri nenge tenau elele ume nem tepal
chachia palpalna pe tepoi poreke tote i.
5 Pe kulosia nena none pule pe te hune i. Pe
kulosia nena hana mur hel pule pe hana nemur
te palia iri pe te hune hel ke te mete.
6 Pe elle mana nge tu ol, ana non tuna nge
mutena tau tote. Nga hoena toto ol kulosia tuna
pe hele, ‘Lape te renge tuk pamla.’
7 Hana nemur teare pe te neue ana non tuna nge
i ke atat pe te hele tele hel nge iri, ‘Non nem tuna
lape mene lochloche ure nemur. Ta hune i pe ta
mene nena ure nemur ke rera ia.’
8 ✡Ol pe telaua i pe te hune ke mete pe tesau hote
i nga ume.”

9 Pe Iesus ontei, “Ol pe ume tokoninga nem poia
utar ol? I lape at pe hune hana nemur pe tunge
ume nem lange hana hel pule ke tenau ele.
10 ✡A sisia NeHalang nena alalaha ero kai?

‘Iri nenge te hemesmes pele, te esia um e
pe te teke ma um nem poreke.

Pe um nei urana toto nga um lochloch ngana
nge hekerkereng ia pele nem.

11 Ure nei NeHalang poia.

✡ **12:8:** Hip 13:12 ✡ **12:10:** Psa 118:22-23

Ta naue pe nakuna urana mana nga
matara!' "
12 Iuta mur aria papalauna nemur te teke te laua
Iesus iange te eteia ke Iesus heleleia iri nga he-
lenga opene nem. Pe ero iange te mataua hulua.
Ol pe te hile sue i pe tela.

Onteinga Nga Umtutuna Sau Ngana (Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

13 ✡Pe nga hoena te kulosia Paresio mur hel pe
ne Herot nena hana mur hel ke tela nge Iesus ke
te ollaka hote i nga onteinga mur.
14 Tela nge i pe te hele, "Non Soke, imem mo eteia
nge o hele ke pengpeng pe manmanna toto lala
nge hehei pe hana lochloch. Pe letem una ero nge
hana nenge reria ure halang ma une sune mana.
Pe o hetoro ngam ia NeHalang na poinga urana
mana. Iok, o hele at nge imem. Pomere nga rera
hotonga mur, lape ta saua umtutuna ke lange non
soke nenge Rom, ma ero?"
15 Pe Iesus eteia reria ollakanga pe hele lange iri,
"Pomere nenge a teke a ollaka hote iau mam? A
mene umtutuna elle at ke enau."
16 Te mene umtutuna elle lange i pe ontei ia iri,
"Itei ramana pe ene mai?"
Pe te hele, "Non Soke nenge Rom ramana pe ene
laka."
17 ✡Ol pe Iesus hele, "Oe, ure nenge ne Kaesa
nena, a tunge lange i pe ure nenge NeHalang nena,
a tunge lange NeHalang." Pe hana nemur te rura
nga Iesus na helenga pe leteria tuanin raria.

✡ **12:13:** Luk 11:53-54 ✡ **12:17:** Rom 13:7

Onteinga Nga Metenga Pe Maulinga (Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

18 ✡Satiusi mur te teke hehei pe hana nenge te
mete lape te maul haka mule ero ol. Pe hel nge iri
tela ke tehot nge Iesus pe te hele ke te teke,
19 ✡"Non Soke, Moses hasia hotonga e at nge ita
ke pomai, 'Nenge teke none mete hatalia nehei pe
tuna ero. Non nem tina lape lei heke hei pakar
nem. Pe nenge teke turia, lape te hetue ke non
nenge mete nem tuna.'
20 Nga etuene e, aina iri rahtele nai titiria mur
hel. Nenge tengene ana lei pe turia ero pe mete.
21 Pe tina nei ngana lei heke hei neu pe turia ero
pe mete. Pe tina mol ngana poi ke pomau pule.
22 La ol pe titina mur lochloch te leia hei nem pe
tuturia mur ero pe te mete ke pomalam pule. Pe
nga hoena toto ol, hei nem mete.
23 Iok, iri lochloch te leia hei nem lo pe nga etue
nenge te maul haka mule, itei lape nehei ia ol?"

24 Pe Iesus tuacholia ke teke, "Ramamo mallaha
nga NeHalang nena helenga pe na kerkerenga
ero. Ke ngana laka nenge letemo matana ngana
song ke pengpeng ero.
25 Iange nga etue nenge NeHalang hemaul heke
hehei pe hana nga metenga, tepoi ke pomange
angkelo mur nga lut ke telei ero.
26 ✡NeHalang heleia maulinga haka mule nga
metenga ana helenga lange Moses nga oan nge
ngaulala pe Moses has sue ke ulolo. Pe imo mam a
sisia ero ma? NeHalang hele lange Moses ke teke,

✡ **12:18:** Ume 23:8 ✡ **12:19:** Deu 25:5 ✡ **12:26:** Exo 3:2, 6

‘Iau NeHalang pe Iau Apraham ana soke, Isak ana
soke, pe Iakop ana soke.’
27 Ke pomalam, NeHalang i hana nenge te maul-
ulul aria soke ia. Hana nenge te mete aria soke
ia ero. Pe imo letemo matana ngana song ke
pengpeng ero toto!”

NeHalang Nena Hotonga Nenge Palaungana Toto
(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

28 ✡Non e nge hetottoro hotonga at pe longe reria
helenga. Pe longe Iesus nge tuacholia Satiusi mur
reria onteinga ke urana pe onteia i, “Hotonga tei
nge i palaungana toto nge iri lochloch?”
29 ✡Pe Iesus hele, “Hotonga nenge palaungana
toto koi nei: ‘Israel mur, a longo. Non Soke
NeHalang i toro mana ara Non Soke ia.
30 Mutemo tau tote amo Non Soke NeHalang nga
kakahomo pe nga opemo pe nga letemo tuanin
ngana pe nga kikimo ngamo.’
31 ✡Pe NeHalang nena hotonga nai ngana nenge
palaungana toto ngana koi nei: ‘Mutem taua nei
ngam ke pomanga mutemo taua iong sipom.’ Ke
hotonga e nge palaungana toto nga hotonga nai
nei ero.”
32 Pe Non nenge hetottoro hotonga hele lange
Iesus, “Oe, urana Non Soke. Manmanna toto
pomanga o hele ngam, nenge Non Soke NeHalang
i toro mana pe mele nge i NeHalang ero ol. Ngana
laka lom i toro mana lo.
33 ✡Pe urana nge tapoi ke nek ke mutera tau
tote Non Soke NeHalang nga kakahora pe nga

✡ **12:28:** Luk 10:25-28 ✡ **12:29:** Deu 6:4-5 ✡ **12:31:** Lev 19:18
✡ **12:33:** 1Sa 15:22; Hos 6:6

letera matana ngana pe nga kikira ngara. Pe
pule mutem taua neingam ke pomanga mutem
taua iong sipom. Urana nge o longo taua hotonga
papalau ngana nai nei. Iange hotonga nai nei iri
papalau ngana toto nga tunginga nemur nenge
te chacharuche nga oan pe nga tunginga mur
lochloch."
34 Iesus longe non neu nge tuacholia helenga ke
urana mana pe hele lange i, "Iong otu ke rochroi
toto langa NeHalang nena naualanga pe nekinga."
Ol pe nga hoena te matau pe te onteia Iesus ero
ol.

Onteinga Nga Kristus
(Mat 22:41-46; Luk 20:41-44)

35 Iesus hetottoro nga NeHalang nena pele
palaungana pe ontei, "Pomere nenge hana nenge
te hetottoro hotonga te teke Kristus i ne Teuit nette
ia?
36 ✡Opepengpeng hepengia ne Teuit ke hele ke
teke,
" 'Non Soke NeHalang hele lange ak Non Soke:
"Oare la koi nga ilik hele nga tamalmal
kela het nga etue nenge e hekou sue
lem ngarang mur ke etal sue iri nga apem
huna." '
37 Ne Teuit isipona hetue I ke ana Non Soke. Pe
pomere nenge Kristus lohot mule ke ne Teuit nette
ia?"
38 Iesus hetore iri ke lala pe hele, "A nauele
imo ke nek nge hana nenge te hetottoro hotonga
iange muteria tau tote poinga nenge te heronia

✡ **12:36:** Psa 110:1

hengeron sasase ngana pe tela nga ingala matana
ke te teke hehei pe hana te apala ele iri.
39 Te teke te keke ele kilanga nemur nga muka
toto nge hehei pe hana nga hetoronga ana pele pe
nga ngaunga matana mur.
40 Te pallaka ia pakar mur pe te mene reria pele
pe urelu mur. Pe te hetalaulau ke sase toto ke
te teke te poia iri ke te urana nga hulua mataria.
Hana nenge pomai aria tuangachol nga hoena
lape poreke toto."

Hei Pakar E Nena Tunginga
(Luk 21:1-4)

41 Iesus are rochroi nga umtutuna ana kaliu nga
Non Soke nena pele pe esesia hehei pe hana nge
tetal teueu reria umtutuna. Pe hana nenge reria
urelu halang tetal teu ke reria umtutuna halang
toto.
42 Pe hei pakar e at pe tal teua umtutuna nai nge
elio ero mana.
43 ✡Pe Iesus iua nena hana mur ke teat nge i pe
hele, "E hele lange imo ke manmanna, tunginga
nenge hei pakar tal teua nei, halang toto nga
hehei pe hana lochloch reria nenge tetal teu nga
umtutuna ana kaliu.
44 Iri hel reria umtutuna halang ma pe te mene
unne mana ke at tetal teua pe hei pakar nena
umtutuna unne nenge ma elele i ngana koi hile
hote nei."

13

Iesus Heleia Temene Nena Pele Palaungana Nge

✡ **12:43:** 2Ko 8:12

Lape Te Toto Sue
(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)

1 Iesus lohaka hatalia temene nena pele palaungana ke teke lala lo pe nena none hele, “Non Soke, onau la. Um pe pele nemur nakuria urana toto!”
2 ✡Pe Iesus hele, “O esia pele papalau ngana nemur? Lape tetu ke mau ero ol. Te toto sue pe lape ute nge tunga muria ero ol.”

Iesus Heleia Ure Poreke Ngana Mur Nge Lape Lohot
(Mat 24:3-14; Luk 21:7-19)

3 Iesus arare nga hengene nge Oliua pe nau tele langa temene na pele palaungana, pe Petrus pe Ieims pe Ioanes pe Antreas, iri toro mana teura hot tau i.
4 Pe te onteia i ke te teke, “Ure nei lape lohot nge ngingie? Pe utar nge lape lohot tala ke mo esia pe mo eteia ke etue nenge ure nei lohotia heroi lo?”
5 Iesus hele lange iri, “Anau ala ke nek ma lape hana hel te channanga ia imo.
6 Hana halang lape teat pe te hele nga iau ek ke te teke, ‘Iau koloi! Iau non nenge e hemasmas!’ Pe lape te channanga ia hehei pe hana halang.
7 Lape a longe palinga hel nge lohot ke rochroi mana nge imo pe a longe palinga hel pingana nge at nga tau. Pe a matau ero. Ure nemur lape te lohot tala pe imo a teke ma etue hetala ngana iam lom, pe i ero la.
8 Kileng mur tepal helel. Hana nga ich hel tepal hel luluch nge iri nenga ich hel. Mangila lape rur nga kileng lochoch. Hana halang lape aria

✡ **13:2:** Luk 19:44

ngaunga ero ke te metmete. Ure nemur pomanga
melmelenga tala ngana nenga hohonga.
9 ✡ "Anau ala amo ke nek. Ma lape te laua imo
pe te laia imo nga haliunga pe te palia imo nga
reria hetoronga ana pele mur. Imo lape ames nga
haliunga nga hana papalau ngana mur mataria
iange a nanasia iau, pe a hele hote helenga urana
toto ngana lange iri.
10 Nga kileng lochloch ngana te haliu hote he-
lenga urana toto ngana lange hehei pe hana, ke
het pe etue hetala ngana at sapele.
11 ✡Nga etue nenge te laua imo ke la te ontei
hotote imo, samo loiloi nga utar nenge lape a
heleia ero. Etue nem at pe letemo metene utar pe
a heleia, iange helenga nem lemo helenga ia ero.
Opepengpeng tunge lange imo.
12 ✡Iri nenge titiria hel te tung mule titiria mur
ke la te hune iri. Pe hana te tunge tuturia mur
kela te hune iri. Pe tuturia mur te hunel luluch nge
tetemeria mur pe te tunge iri ke la te hune iri.
13 ✡Hulua lape lemeria ero ia imo iange a nana-
sia iau. Itei nenge rahite letena manmanna ngana
kela het nga etue hetala ngana, lape e mene i."

Aetapuna Nenge Poreke Toto Nga NeHalang Naungana
(Mat 24:15-28; Luk 21:20-24)

14 ✡Pe Iesus hele pule ke teke, "Imo lape a naue
aetapuna nge mes nga NeHalang nena pele nenge
heo ngana toto letena. Pe ure nem poreke toto nga
NeHalang nau ngana. (Imo nenge asisis, letemo

✡ **13:9:** Mat 10:17-20 ✡ **13:11:** Luk 12:11-12 ✡ **13:12:** Mat 10:21
✡ **13:13:** Mat 10:22; Ioa 15:21 ✡ **13:14:** Dan 9:27; 11:31; 12:11

tuanin hote helenga nei luna ke nek!). Ol pe iri
nenge Iutea te esia ure poreke ngana nem pe te ua
kela te talkome nga hengene mur.
15 ✡Non nenge tu nga pele ona, sio mule ero, nem
pe teu ke la mene mule ute nga pele letena ero, ua
mana ke la ol.
16 Pe non nenge tutu nga ume, la mule nga nena
pele ke mene nena hengeron mur ero, ua mana
pule.
17 ✡Hehei nemur nenge saria pe nenge te lololo
peo mur, atong mur lape te amneia ke meena toto
nge iri!
18 A hetalaulau lange NeHalang ke etue nem
lohot nga lukunna ana etue ero
19 ✡iange melmelenga palau ngana nei poreke
nenge poreke toto. Nga etue nenge NeHalang
ala hote tapa pe ich ke at heueu nei, melmelenga
palau ngana pele nge pomai lohot ero. Pe lohot
ngana nei, lape lohot mule ero ol.
20 Pe NeHalang lape tom choro ia etue nemur.
Pe toinge ero, hulua lochloch ngana lape te mete.
NeHalang hesilei hote hehei pe hana nenge i nena,
pomalam tom choro mene etue nemur.
21 “Nga etue nem, mele hel lape te hele lange imo
ke mai, ‘O nau at, non nenge hemasmas koi! O nau
la e pule kou!’ Nenge teke a longe helenga nem
mur, a longo taua iri ero.
22 ✡Iange hana hel lape te pallaka ke te teke iri
Kristus nenge hemasmas pe hel te teke iri hetata-
longa. Pe lape te poia ure hel nge hehei pe hana
nenge NeHalang hesilei hote iri ke te ruraia. Lape

✡ **13:15:** Luk 17:31 ✡ **13:17:** Luk 23:29 ✡ **13:19:** Dan 12:1; Hem 7:14 ✡ **13:22:** Hem 13:13

te poia ure nemur ke te teke te channanga ia iri.
Pe ero, nakuria ero toto nge te channanga ia iri.
23 E hele tala ia ure lochloch lala nge imo nike pe
a nauala amo ke neknek!”

Non Tuna At Ngana
(Mat 24:29-31; Luk 21:25-28)

24 ✡ “Ure poreke ngana mur te lohot ke het pe
nga hoena chaia matana lape tua ero pe teio lape
tua ero pule.
25 Pe itoch mur lape tei ke te nanasia muria ero
ol, te song parai pulut mana pe kerkerenga hel
pule nga tapa sana lape telot sio.
26 ✡Nga etue nem Non Tuna lape lohot nga ulu
pe lohot luluch nga kikina ngana palaungana pe
nena hemalmalinga.
27 ✡Pe lape kulos sue nena angkelo mur ke tesio
at nga ich, ke te eukiraua nena hana mur nenge
hesilei hote iri nga kileng mur lochloch ngana nga
ich.

Hengetoro Nga Ae Keng
(Mat 24:32-35; Luk 21:29-33)

28 “Anau langa ae keng, i lape hetore imo. Nga
etue nenge perperna mur te rora mule, nakuna
urana. Nem, letera metene ke chaia ana etue
heroi lo.
29 Pomalam pule ta esia urelu nenge te lohotot
pe letera metene ke Non Tuna at mule ngana ana
etue talunun lo.
30 E hele ke manmanna toto lange imo. Hulua
lochloch nga etue nei lape te maulul kura pe ure
nemur te lohot.

✡ **13:24:** Isa 13:10; Jol 2:10, 31; 3:15; Hem 6:12-13 ✡ **13:26:** Hem 1:7 ✡ **13:27:** Mat 13:41

31 Tapa pe ich lape tehet pe lek helenga mur
tehet ero.

Mele Etei Nekia Etue Nem Hot Ngana Ero
(Mat 24:36-44)

32 “Pe mele etei nekia etue nem lohot ngana ero.
Angkelo mur te etei ero pe NeHalang Tuna etei
ero. Temene i toro mana eteia.
33 Ke a nauala ke nek, iange a eteia ana etue
lohot ngana ero.
34 I nakuna nenge pomanga none nge lohaka
hatalia nena pele pe tung sue ume mur lange nena
hana mur pe langa kileng nga kileng tau ngana. Iri
ellechle tenau ele aria ume mur pe hele lange elle
ke naualala nga pele matana.
35 ✡Ke pomalam a nauala ke nek ol, iange a eteia
pele tokoninga at mule ngana ero. I lape at mule
nga ulei ma miliko tuna ngana. Nga ngie chou
tangtang ma nga uach ol.
36 A mamani ero, iange lape at mule pe hottaua
imo nge a mamani.
37 Utar nenge e heleia lange imo, e heleia lange
iri lochloch: Anau ala ke nek!”

14

Te Mil Iesus Ana
(Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Ioa 11:45-53)

1 Etue nem lohot nenge Israel mur te ngaua
ngaunga matana palau ngana nenga Ingatoto pe
Ngaunga Menini Ngana. Iok laol, etue nai tu kura
pe ngaunga matana palaungana nem lape lohot.
Pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe

✡ **13:35:** Luk 12:38

hana nenge te hetottoro hotonga te tango rara kue
e nenge talkome ke te laua Iesus pe te hune i.
2 Pe lemeria ero nge te poia nga ngaunga
matana ana etue iange lape hulua te esia pe tepal
paria ia iri.

Hei E Henonou Hote Iesus Ana Metenga Opene (Mat 26:6-13; Ioa 12:1-8)

3 ✡Iesus kila teu nga Simon Lepra nena pele nge
Petani. Are ke ngaungau pe hei e i teu at pe mene
um e nge nakuna pomanga ech kina pe mutaia ure
inangana ehech ngana nenge singira ana ia. Ure
neu uruna haka toto iange te ume hote nga ae e
nge inangana ehech toto. Ana hei palhote matana
pe pasiling heke nga Iesus palpalna.
4 Hana hel te esia pe leteria inin pe te hele tele
hel nge iri, “Pomere pa nenge hei paneu hesil sio
mene ure paneu mau?
5 Nenge teke te laia nga ingala matana, lape te
olia nga umtutuna ana non kina analoch pe lime
pe uruna te mene pe te laia nge pakarkar una
mur!” Te heleia i nga matana pe te hemeia i.
6 Pe Iesus hele, “A hemeia i ero! A hele poreke i
ke?
7 ✡Pakar mur tetu luluch nge imo ke kokoes pe
nenge teke lememo, a halaua iri pule. Iau etu
luluch nge imo ke kokoes ero.
8 ✡Hei nem poi une la. Atong poi heke tele nga
singik iange nga hoena lape e mete pe te poia ure
nem nga singik pule.
9 Letemo metene ke nek! NeHalang na helenga
lape te heleia nga kileng lochloch ngana nga ich.

✡ **14:3:** Luk 7:37-38 ✡ **14:7:** Deu 15:11 ✡ **14:8:** Ioa 19:40

Pe utar nenge hei nei poia at nge iau, lape te hele hote pule ke hehei pe hana leteria metene heke mule.”

Iutas Hele Luluch Nge Hana Hel Ke Tunge Iesus Lange Iri
(Mat 26:14-16; Luk 22:3-6)

10 Iok laol, Iesus nena hana iri analoch pe nai, pe elle ene Iutas Iskariot. Iutas tuahita Iesus ana nge tunginga ana hana mur aria papalauna mur ke teke tung heke Iesus lange iri.
11 Hana nemur te longe pe te iech pe te hele lange i ke lape teol hite i. Iutas tango rara sapele kue nenge lape mene Iesus pe tung heke lange iri.

Iesus Ngau Luluch Nge Nena Hana Mur Nga Ngaunga Matana Nenga Ingatoto
(Mat 26:17-25; Luk 22:7-14, 21-23; Ioa 13:21-30)

12 ✡Iok, Ngaunga Menini Ngana ana etue talun pe te hune Sipsip Tuna ke te ngaua, ke leteria metene etue nenge Ingatoto ana. Iesus nena hana mur te onteia i, “O teke ta ngaua ngaunga nem langai?”
13 Iesus hele lange nena hana nai, “Ai teu langa tuele tana neu pe none nge takisia ech kina lape tapang ia imo. A nanasia i
14 kela nga pele nenge i teuia pe a hele lange pele tokoninga ke a teke, ‘Non Soke teke o henonoua imem nga pele letena unne nem, nenge lape i pe nena hana mur te ngaua ngaunga matana nenge letera metene etue nenga Ingatoto.’
15 I lape henonoua imo nga pele letena unne nge palaungana pol nga lut, nenge ngaunga ana

✡ **14:12:** Exo 12:6

hatanga pe arenga mur te maia lo. Pe a tatalo ele
ara ngaunga mur nga lamam."
16 Iesus nena hana mur tei teu langa tuele tana
nem pe ure lochloch ngana lohot ke manga hele
ngana ia lange iri ke ulolo. Ol pe te tatalo ele ure
lochloch sapele.
17 Nga miliko Iesus iri hul nena hana analoch pe
nai nem, teat sapele.
18 ✡Te are ke te ngaungau pe Iesus hele, "E hele
ke manmanna lange imo, amo elle nge imo nenge
ita ul ta ngaungau nei, lape tung heke iau nga hana
peria."
19 Na hana mur leteria meena sapele pe iri el-
lechle te onteia i, "Lape ngana kai iau mai?"
20 Iesus tuacholia, "Ngana laka e nge imo
analoch pe nai nem, nenge puo teua ana ngaunga
nga ngaunga eina luluch nge iau.
21 Non Tuna lape mete ke pomanga NeHalang
na helenga hele talaia lo. Pe tuacholinga poreke
toto ngana, lape lohot nge i nenge tung heke Non
Tuna langa hana poreke ngana mur peria, ke te
hune! Nenge teke non nem tana hoe i ero nike,
toinge urana nge i iam!"

Ngaunga Nenge Non Soke
(Mat 26:26-30; Luk 22:14-20; 1 Kor 11:23-25)

22 Etue nenge te ngaungau, Iesus mene ngaunga
nem pe hele urana lange Temene, reke pe heronge
nge nena hana mur pe hele, "A mene. Iau mirak
koi."
23 Ke het mene eulinga, hele urana lange
Temene pe tunge lange iri lochloch ke tein.

✡ **14:18:** Psa 41:9

24 ✡Iesus hele, “Iau eik koi. Iau lape e mete
pe eik lele ke heneue imo lochloch nga Helenga
Tomunga Hel nenge NeHalang hele talaia ke teke
poia.
25 E hele ke manmanna lange imo, Iau lape einia
uain e ero ol ke la ein mule uain heueu ngana
nga etue nenge hulua lochloch tenau haka lange
NeHalang pe te heto heke i ke aria soke ia.”
26 Iok laol, te peua aria peunga elle ke te heto
heke NeHalang ke het pe tei hot sapele ke tela nga
hengene nge Oliua.

Iesus Hele Lange Petrus, Ke Teke Lape Channanga
(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Ioa 13:36-38)

27 ✡Iesus hele lange iri, “Imo lochloch ngana
lape a ua ak pe a hile sue iau, ke pomanga Ne-
Halang na helenga heleia lo, ‘Non palau ngana
lape hune naualanga nenga sipsip mur pe sipsip
nemur lape te ua parai.’
28 ✡Pe nga hoena lape e maul haka mule nga ak
metenga pe iau muka nge imo ke ela nge Kalelea.”
29 Petrus tuacholia, “Nenge teke iri lochloch te
teke te ua am, iau lape e ua am ero!”
30 Iesus tuacholia, “E hele ke manmanna lange
iong. Pareo tang ke henai ero kura nga miliko nei,
pe o hele he mol ke o eteia iau ero.”
31 ✡Petrus tuacholia ke kerkereng toto, “Iau lape
e hele ke pomam ero toto. Nenge teke tehun
luluche iau nge iong, e ua am ero pule!”

✡ **14:24:** Exo 24:8; Jer 31:31-34; Zec 9:11; 1Ko 10:16; Hip 9:20 ✡ **14:27:** Zec 13:7 ✡ **14:28:** Mat 28:16; Mak 16:7 ✡ **14:31:** Ioa 11:16

Iesus nena hana mur lochloch te hele ke pomau pule.

Iesus Hele Luluch Nge Temene Nge Ketsemani (Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)

32 ✡Tela nga kileng nenge Ketsemani pe Iesus
hele lange nena hana mur, “A are la koloi pe ela
e hele luluch nge Temek.”
33 Iok, mene Petrus pe Ieims pe Ioanes ke te koko
nge i. Pe Iesus letena meena toto sapele
34 ✡pe hele lange iri, “Letek meena ngana nei,
teke hemete tote iau. Atu la mai pe a nauala.”
35 I la pol mana pe tamal sue i lange ich pe
hele lange Temene ke teke, “Auoo! Temek! Teke
nakum, o poia etue nenge melmelenga palaun-
gana nei ana ke lohot nge iau ero.”
36 ✡Iesus hele, “Temek, iong nakum nge o poia
ure lochloch ngana. O poi ele melmelenga palaun-
gana nei nge iau. Pe o poia nga lemek ngak ero,
opoi mene nga iong sipom lemem ngam.”
37 Iesus at mule pe nena hana mol neu te ma-
mani lo. Ol pe hele lange Simon Petrus, “O ma-
mani ke? Onau ala pol ero?”
38 Pe hele lange iri, “Anau ala pol pe a onteia
Temere nga lut ke halaua imo ke a losio nga to-
toinga poreke ngana ero. Lape lememo toto nge
a poia ure nge urana, pe singimo kerkereng ero
iange imo hana mana nga ich.”
39 Iesus la mule pe hele lange temene ke pomau
mana, “Auoo! Temek! Iong nakum nge o poia

✡ **14:32:** Ioa 18:1 ✡ **14:34:** Ioa 12:27 ✡ **14:36:** Mak 10:38; Ioa 6:38

ure lochloch ngana. O poi ele melmelenga palaungana nei nge iau. Pe o poia nga lemek ngak ero. O poi mene nga iong sipom lemem ngam."

40 Iesus at mule pe na hana mur te mamani pullo, iange mataria nong nongo toto. Haria meena pule nge te tuacholia na helenga iange te eteia utar nenge lape te heleia ero.

41 At mule hemol ngana pe hele lange iri, "A mamamani kura ma? A memete ol! Iange etue nei at lo! Te tunge Non Tuna langa hana porekreke ngana mur peria lo.

42 A lohaka pe tala ol. Anau la non nenge tung heke iau kou!"

Te Laua Iesus
(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Ioa 18:3-12)

43 Iesus helele kura pe Iutas he hot. Iutas i Iesus nena none nga nena hana analoch pe nai nem. Hana papalauna pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe hana nenge te hetottoro hotonga, te kulosia hulua ke te mene palinga hel ana mese pe pakpaka pe te nanasia Iutas.

44 Iutas hele hatal reria ke teke, "Anau pe e rahite elle nge iri penna, ana non la lom. Alau sapele."

45 Iok laol, Iutas ila sapele nge Iesus. Rahite penna pe hele, "Non Soke!"

46 Pe tela sapele pe te laua Iesus.

47 Elle nge iri mene kakop pe ule lange tunginga ana hana mur aria non palau nena none pe chato hote talngana.

48 Iesus hele lange hana nemur, “A lolochia
kakop pe pakpaka ke a laua iau ia? Iau non nge
e palpal kai?
49 ✡Kokoes etu luluch nge imo pe e hetottoro nga
Temek na pele. Pe pomere a laua iau ero? Ure
nei lohot ke pomanga NeHalang na helenga nenge
hele tala ia.”
50 ✡Ol pe Iesus nena hana mur lochloch te ua ana
sapele.
51 Kol mele e nge na hengeron menini mana
nananasia Iesus. Pe hana nemur te teke te laua i
pe
52 te rahit mene nena hengeron pe i ua ia lach-
lach ngana.

Hana Papalau Ngana Nge Israel Te Poia Haliunga Palaungana Nge Iesus

(Mat 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Ioa 18:13-14, 19-24)

53 Te mene heke Iesus langa tunginga ana hana
mur aria non palau nena pele. Pe tunginga ana
hana mur pe hana nenge te hetottoro hotonga pe
hana papalaunga hel pule, iri lochloch te eukirau
nga pele neu.
54 Pe Petrus nanas kome pe la ke i teu nga pele
nem ana aeteme matana. Ol pe kila sio luluch nge
palpal hussu mur ke alelel oan.
55 Pe tunginga ana hana mur aria papalauna
mur, pe pekngaria mur hel pule nenge iri muka
ia haliunga palaungana nem, te ontei rara mele
hel ke te hele hote Iesus na poinga poreke ngana

✡ **14:49:** Luk 19:47; 21:37; Ioa 18:20 ✡ **14:50:** Psa 31:11

huuna mur, ke te hune i. Te ontei rara pe te
hottaua mele e ero.
56 Hana halang te nana hot pe reria helenga ma
ke pengpeng ero, iange te channanga mana.
57 Hana hel temes haka pe te channanga ke te
teke:
58 ✡ “Mo longe Iesus nge hele ke pomai, ‘Iau lape
e toto sue NeHalang na pele palaungana nenge
hana te umeia pe etue mol nga hoena lape e hemes
heke mule e nge pomanga hana te ume ia nga
peria ero.’ ”
59 Hana nemur reia helenga ma ke pengpeng
ero pule.
60 Tunginga ana hana mur aria palau, mes haka
nga iri lochloch ngana mataria pe ontei sapele
Iesus, “O longe hana nemur nge te hele poreke
iong ero ma, nenge o tuacholia iri ero mam?”
61 Iesus reng mana pe heleia helenga e ero.
Non soke nem ontei mule i, “Iong Kristus ma?
NeHalang nenge i soke toto, tuna ma iong mam?”
62 Iesus tuacholia, “Oe iau i loi. Pe imo lochloch
ngana lape a esia Non Tuna nge are nga Non Soke
NeHalang nenge kikina toto ilina hele nga pen
tamalmal. Pe lape a naue iau nge e sio at luluch
nga ulu nga tapa.”
63 Tunginga ana hana mur aria soke neu letena
inin pe ta chachia isipona nena hengeron pe hele,
“Ta onteia mele hel ke te nana mule nga Iesus
nena poinga mur ero ol,
64 ✡iange a longe na helenga poreke toto ngana
nem lo! Tal heke tote i ke teke i pupure NeHalang.

✡ **14:58:** Ioa 2:19-21 ✡ **14:64:** Lev 24:16; Ioa 19:7

Lape ta tuacholia lange i ke pomere nga nena helenga poreke ngana nei?”

Iri lochloch te talue helenga ke te teke te hune i.

65 Hana hel nge iri te lohaka pe te ulut lolele i. Pe te kale ele matana pe tepal sapele i. Te songlele ia i pe te hele lange i ke te teke, “O hele hote mele nenge palia iong.” Palpal hussu mur te mene i pe te tapala ule i.

Petrus Hele Ke Teke Eteia Iesus Ero (Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Ioa 18:15-18, 25-27)

66 Pe Petrus pau kou tutu nga non soke neu nena pele matana ana aeteme kura. Ol pe hei e nge umume nge non soke neu i at

67 pe esia Petrus nge alelel oan. Nach nei hite i pe hele, “Iong pule o koko luluch nge Iesus nenge Nasaret ae?”

68 Pe Petrus hele, “Iau e eteia non nem ero i! E eteia utar nenge o heleleia nem ero iam.” Ana non ua hot kela nga kue matana pe pareo tang sapele.

69 Hei nem es mule i nge hot pe hele la mule nge iri nenge temes rochroi ke teke, “Iesus nena hana mur, elle iam nem!”

70 Pe Petrus hele, “Itei, iau? Iau elle nge iri ero i!”

Mala ero pe iri nenge temes rochroi te hele lange Petrus, “Manmanna toto ke iong pule o koko nge Iesus, iange iong lem nge Kalelea.”

71 Petrus echach ala ke teke, “E hele ke manmanna lange imo pe nenge teke e pallaka, NeHalang tuachol mule at nge iau! E eteia non nenge a heleleia nem ero!”

72 Petrus hele ke het pe pareo tang he nai ngana
sapele. Pe Petrus letena metene mule Iesus nena
helenga nenge hele tala ia lange i, “Pareo tang ke
henai ero kura pe o hele he mol ke o teke o eteia
iau ero.” Ana non maluluna sio pe tang sapele.

15

Pilatus Onteia Iesus
(Mat 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Ioa 18:28-38)

1 ✡Nga uach uruna tunginga ana hana mur aria
papalauna mur pe hana soksoke ngana nenge
Israel pe hana nenge te hetottoro hotonga pe iri
lochloch nga haliunga palaungana nem te euki-
rau pe te hele hel ia utar nenge lape te poia lange
Iesus. Ol pe te kale Iesus ke het pe te mene i ke
lange Pilatus.
2 Pe Pilatus onteia Iesus, “O teke Israel mur aria
naungaala ana non ma iong mam?”
Iesus tuacholia, “Oe, pomanga o hele ngam.”
3 Tunginga ana hana mur aria papalauna mur
tetue helenga lange Iesus nga ure halang.
4 Pomalam ne Pilatus ontei mule i, “O longo
langa helenga lochloch ngana nenge tetue lange
iong neu. Pomere nge o tuacholia ero?” Pe Iesus
tuacholia ero toto.
5 ✡Pe ne Pilatus rura iange Iesus tuacholia he-
lenga e ero.

Ne Pilatus Longala Ke Te Hune Iesus
(Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Ioa 18:39-19:16)

✡ **15:1:** Luk 22:66 ✡ **15:5:** Isa 53:7; Mak 14:61

6 Nga ngaunga matana lochloch ngana nga In-
gatoto ne Pilatus mene hote mele elle nga tuele au
ngana nga hana lemeria ngaria.
7 Nga etue nem none nge ene Parapas tu nga
tuele au ngana luluch nge pekngana mur iange
tepal hel luluch nge Rom mur pe te hune none.
8 Hulua te eukirau pe te lohaka ke te onteia ne
Pilatus ke mene hote none nga tuele au ngana ke
pomanga popoia nge nike.
9 Pe ne Pilatus onteia iri, “Lememo ke e mene
hote itei? Lape e mene hote Israel mur aria naun-
gaala ana non nei?”
10 Ne Pilatus ontei iange i eteia nge tunginga ana
hana mur aria papalauna mur saria keke Iesus ke
te mene Iesus at nge i.
11 ✡Pe tunginga ana hana mur aria papalauna
nemur, te tunge helenga lange hulua mur ke te
teke Parapas lohot nga tuele au ngana.
12 Pilatus ontei mule hulua nem, “Pe non nenge
a hetue ke Israel mur aria naungaala ana non nei,
lape e poia ke pomere?”
13 Pe Iri lochloch te hele aka ke te teke, “A hune
i nga manga toto!”
14 Pe ne Pilatus onteia iri, “Ia i mai poia poinga
poreke ngana nge mere nenge a teke ta hune i?”
Pe te hele haka ke palaungana toto, “A hune i
nga manga toto!”
15 Pilatus he maluche hulua nemur ke poia Para-
pas ke lohot nga tuele au ngana. Pe tunge Iesus
lange palinga hel ana hana mur ke te pal ule i pe
te hune i nga manga toto.

✡ **15:11:** Ume 3:13-14

Palinga Ana Hana Mur Te Hele Poreke Iesus (Mat 27:27-31; Ioa 19:2, 3)

16 Te mene teua Iesus langa non soke e nga
gavaman na pele pe te iua pekngaria mur ke te
eukirau.
17 Te songlele ule Iesus pe te heronia hengeron
popopo ngana ke pomanga i naungaala ana non.
Pe te mania rur nge matantana pe te here nga
Iesus palpalna.
18 Pe te songlele ia i pe te hele. “Iong Israel mur
aria naungaala ana non nenge soke lape tu ke sase
toto ol.”
19 Tepal chongia palpalna nga ae pe te ulut haka
nge i pe te tualou palaria nge i pe te songlele ke te
heto heke i.
20 Te esalang ule i ke het pe tepoi hote hengeron
popopo ngana nem nge i pe te heron teu mule
nena hengeron la mule nge i. Pe te ape hote i lange
hot ke te hune i nga manga toto.

Palinga Ana Hana Mur Nenge Rom Te Heon Heke Iesus Nga Manga Toto (Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Ioa 19:17-27)

21 ✡Tela nga kue pe te saolia none nge ene Simon
nge mule nga ume ke la mulmule nge Ierusalem.
Pe palinga ana hana mur te echia i ke takis halaua
Iesus nga ana manga toto. (Simon nena nge Sirini
pe tutuna mur laka Aleksantria pe Rupas)
22 Te mene Iesus kela nga kileng nenge te hetue
ene ke Kolkota. Helenga nem luna, “Kittol ana
Kileng.”

✡ **15:21:** Rom 16:13

23 Pe te mene uain pe tepoi luluche nga ute ke
hemete ana inin nga singina pe Iesus lemene ero
ia.
24 ✡Te heon heke Iesus nga manga toto ke
het pe te mene nena hengeron mur pe te poia
esalanginga e ke tenau nge itei nenge lape mene
nena hengeron mur.
25 Chaia matana nakuna nenge lala ke eurunga,
pe te heon heke Iesus.
26 Pe tehas heke helenga toto ke henonoua hulua
nga Iesus nena poinga una nenge te hune i ia.
Tehas ia ke pomai; "IUTA MUR ARIA NAUNGA ALA
ANA NON."
27 Te heon heke hana nai pule luluch nge Iesus.
Elle nga ilina hele nenga pen tamalmal pe elle nga
ilina hele nenga pen hoihoi.
28 ✡Ure nemur te lohot ke pete tote NeHalang
nena helenga nenge hele ke teke, "Iesus mete ke
pomanga i non poreke ngana e."
29 ✡Hehei pe hana tei toto nga matana pe te
rure palpalria pe te rochroch. Pe te hele poreke
i, "Tom malaka! O teke iong pam nge o toto sue
NeHalang na pele pe o hemes heke mule nga etue
mol ngana?
30 Iok, heueu nei, o halau mule iong sipom ke
osio at nga manga toto nem."
31 Pe tunginga ana hana mur aria papalauna
mur pe nenge te hetottore hotonga, te hele poreke
Iesus pule pe te hele tele hel nge iri, "Pomere
nenge halaua mele hel pe halau mule isipona ero?

✡ **15:24:** Psa 22:18 ✡ **15:28:** Isa 53:12 ✡ **15:29:** Psa 22:7; 109:25; Mak 14:58

32 Iok, tanau nga Mesaia pe Israel mur aria
naungaala ana non nem. Nenge teke isipona
sio nga manga toto nem heueu, lape letera man-
manna nge i." Pe hana nai nge te heon luluch nge
Iesus, iri pule te hele poreke Iesus.

Iesus Mete Ngana
(Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Ioa 19:28-30)

33 Chaia matana heurunga pengpeng pe kileng
au lochloch ke la het nga sinanga matana mol
ngana nga ulei.
34 ✡Ol pe Iesus alngana hot ke soke toto nga
isipona na helenga, "Eloi, Eloi, lama sabachtani?"
Helenga nei luna pomai koi, "Temek Ou! NeHa-
lang, pomere nge oua hatalia iau?"
35 Hana hel temes pe te longe Iesus nge hele pe te
hele, "A reng pe ta longo. Ngana kou iuiua Elaisa!"
36 ✡E nge iri song kela mene lumlum pe kale hite
nga kula mokona. Panun teua nga uain poreke
ngana pe teke tul heke ke langa Iesus hanna. Pe
hele, "Tames mukam pe ta nauala. Lape Elaisa at
pe mene sue i nga manga toto ma ero?"
37 Pe Iesus alngana ke palaungana toto pe mete
sapele.
38 Pe huunga palaungana nenge heon teu nga
NeHalang na pele palaungana chach nga lut ke la
het nge sio ke sachana nai.
39 Pe palinga hel ana hana mur aria soke mes
rochroi nge Iesus pe longe Iesus nena tanginga pe
esia mete ngana pe hele, "Manmanna toto, non
nem i NeHalang tuna toto."
40 ✡Hehei hel temes nga tau pol pe tenau lala nge

✡ **15:34:** Psa 22:1 ✡ **15:36:** Psa 69:21 ✡ **15:40:** Luk 8:2-3

i. Elle nge iri, ene Maria Maktala pe e ene Salome
pe Maria e pule nenge tutuna mur laka Ieims kol
ene nenge kino pe Iosep.
41 Nga etue nenge Iesus tu nge Kalelea, hehei
nemur te nanasia i pe te halaua i. Pe hehei
halang pule nenge te koko nge Iesus ke tela nge
Ierusalem. Iri temes pe tenau lala nge i.

Tealo Hite Iesus
(Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Ioa 19:38-42)

42-43 Nga ulei Iosep nenge Arimatea lohot. Iosep
i non soke e nge Israel pe i non urana ngana nga
hehei pe hana tenau ngaria. I pule kulelele etue
nenge hehei pe hana tenau haka lange NeHalang
ke aria soke ia. Iok, Sapat ana etue lohot ke po-
mange rou, pe heueu i etue nenge te tatalo ele ure
mur lochloch nike. Pomalam atong Iosep matau
ero toto pe langa ne Pilatus matana pe onteia i nga
Iesus koluna.
44 Ne Pilatus longe nge Iesus mete lo pe rura.
Pe iua palinga hel ana hana mur aria soke at pe
onteia i, “Iesus mete ke mala lo?”
45 Pilatus longe non nem na helenga pe hele
lange Iosep, “O mene Iesus koluna.”
46 Pomalam Iosep olia ruchinga hit hussu ngana
pe mene sue Iesus koluna ke sio at pe ruch hite pe
te teuia langa polo letena. Polo neu pomanga rika
nenge hana te selia. Te hemara sue Iesus koluna
ke het pe Iosep hesasa hulia um kela ma totele
polo hanna.
47 Maria Maktala pe Maria nenge tuna Iosep
tenau alala pe tenau urume kileng unne nenge
tetal teua Iesus koluna ia.

16

Iesus Maul Haka Mule Nga Metenga
(Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Ioa 20:1-10)

1 Etue nenge heo ngana het lo pe Maria Maktala
pe Maria nenge tuna Ieims pe Salome te olia ure
mur nenge inangana ehech. Te teke tela ke teun
hite nga Iesus koluna.
2 Nga Sande nga uach uruna tela nga kileng
nenge tealo hit Iesus ia.
3 Tei pe te ontei helel nge iri ke te teke, "Itei
nenge lape halaua ita ke ta hesasa hulia um
palaungana nem nga polo hanna?"
4 Ol pe tenau haka pe um nem ma nga polo ilina
ke ulolo.
5 Tela ke tei teu nga polo letena pe te esia non
lomele ngana e nge nena hengeron hussu pe are
nga iliria hele nga pen tamalmal. Pe te matau toto.
6 Pe non nem hele lange iri, "A matau ero! E
eteia nge ai at ke anau rere Iesus nenge Nasaret
nenge te heon heke nga manga toto. I ero nga
lamai! I kou lohaka mule lo. Anau la, munna
nenge ma ia kou!
7 ✡Ala ke a hele toto nge Petrus pe Iesus na hana
mur ke pomai, 'Ngana kou i muka lange Kalelea
lo. Lape a naue i nga kileng nem ke pomanga hele
ngana ia lange imo lo.' "
8 Saria loiloi pe te lohot nga polo hanna pe te
song sapele. Pe te hele lange mele ero iange te
matau toto.

Maria Maktala Nau Tele Iesus
(Mat 28:9-10; Ioa 20:11-18)

✡ **16:7:** Mat 26:32; Mak 14:28

9 Iesus maul haka mule nga uach uruna nga
Sande pe lohot tala nge Maria Maktala. Nge nike,
Iesus poi hote uneinei iri rahtele nai nge hei nem.
10 Ana hei la pe hele lange pekngana mur, iri
nenge leteria milang ia Iesus pe te tangtang ia i.
11 Te longe Maria nge hele, "Iesus kou maul haka
mule pe e neue i lo!" Te longe helenga nem pe
leteria manmanna nge ana hei ero.

Iesus Lohot Nge Nena Hana Mur Nai
(Luk 24:13-35)

12 Nga hoena Iesus nena hana nai, tei ke te lala
nga kileng e. Pe Iesus lohot taua iri pe nakuna
nenge i ero ol.
13 Teat mule pe tenene ure nenge lohot nge iri
nga kue lange pekngaria mur. Pe pekngaria mur
leteria manmanna nge iri nai ero.

Iesus Lohot Nge Na Hana Mur Nge Iri Analoch Pe Elle
(Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Ioa 20:19-23; Ume 1:6-8)

14 ✡Nga hoena Iesus nena hana mur nge iri
analoch pe elle teare kirau ke te ngaungau pe
Iesus lohot taua iri. Pe hele inin taua iri iange
ramaria kerkereng pe leteria manmanna ero nge
hehei pe hana nenge te teke te esia Iesus nge maul
haka mule lo.
15 ✡Iesus hele lange iri, "Ala nga kileng pe kileng
nga ich pe a haliu hote helenga urana toto ngana
nei lange hulua lochloch.
16 ✡Non e nenge letena manmanna pe mene
henuninga, lape maulul ke koko. Pe none nenge

✡ **16:14:** 1Ko 15:5 ✡ **16:15:** Ume 1:8 ✡ **16:16:** Ume 2:38

letena manmanna ero lape NeHalang tunge ana melmelenga.

17 ✡NeHalang lape tunge kerkerenga lange iri nenge leteria manmanna ke tepoi ke pomai; Lape te helope hote uneinei mur nga Iesus ene pe te hele nga helenga hel nge altoto pule.

18 ✡Pe te mene heke hilimo mur nga peria; pe te in heke ech poreke ngana nenge he metmete hana pe te mete ero. Tetal heke peria nge haleles kina mur pe haleles pe singiria urana mule."

Iesus Langa Tapa
(Luk 24:50-53; Ume 1:9-11)

19 ✡Iesus hele lange iri ke het pe lohaka la sapele nga lut nga tapa pe are nga temene ilina hele nga pen tamalmal.

20 ✡Ol pe Iesus nena hana mur tei hot pe te talun sapele ke te haliu hote NeHalang nena helenga nga kileng mur lochloch. Pe Iesus ume luluch pe hekerkereng ia iri ke te hele pe urelu te lohot manmana ke hehei pe hana te esia pe leteria manmanna nga helenga nem.

✡ **16:17:** Ume 2:4; 8:7 ✡ **16:18:** Luk 10:19; Ume 28:3-6 ✡ **16:19:** Ume 1:9-11; 2:33-34 ✡ **16:20:** Ume 14:3; Hip 2:3-4

Tomunga Hel Heueu Ngana
Genesis and the New Testament in the Lote Language of Papua New Guinea
Buk Stat na Nupela Testamen long tokples Lote long Niugini

copyright © 2009, 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Lote

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-11-09

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Oct 2024 from source files dated 31 Aug 2023
89f57add-4ab2-5e6d-af7e-7ec7955d8f95